

Kansen en knelpunten biologische productiewijze

Andrea Almaši
Leny Lekkerkerk
Ineke van Vliet

Informatie- en KennisCentrum Landbouw/Ede, februari 2000

© 2000 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IKC-Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage	100 exemplaren
Samenstelling	Leny Lekkerkerk, Andrea Almaši en Ineke van Vliet
Druk	Ministerie van LNV, Facilitaire Dienst/Bedrijfsuitgeverij

Voorwoord

De Minister van LNV gaf in april 1999 aan dat als vervolg op het Plan van Aanpak Biologische Landbouw versneld een nieuw beleidsplan geformuleerd moest worden. Eind 1996 is het Plan van Aanpak Biologische Landbouw uitgekomen waarin het beleid voor de biologische landbouw voor de periode 1997-2001 staat beschreven. Doelstellingen van dit Plan van Aanpak zijn het vergroten van de afzet van biologische producten en het stimuleren van de omschakeling van gangbare boeren naar biologische productiewijze. In dit Plan van Aanpak is geen differentiatie gemaakt tussen de verschillende sectoren.

Het is op het ministerie nog onvoldoende bekend waar de knelpunten liggen met betrekking tot de ontwikkeling en de groei van de biologische productiewijze in de afzonderlijke sectoren (akkerbouw, bloembollenteelt, bloemisterij, boomteelt, champignonteelt, fruitteelt, groenteteelt onder glas, vollegrondsgroenteteelt, melkveehouderij, pluimveehouderij, en varkenshouderij).

Deze vraag vormde de aanleiding die tot deze publicatie heeft geleid. Aan de hand van deze IKC-publicatie "kansen en knelpunten voor de biologische productiewijze" kan bekeken worden of de ontwikkeling van de biologische landbouw in de afzonderlijke sectoren zo verschillend is dat een gedifferentieerde stimulering per sector gewenst is. Deze notitie vormt één van de bouwstenen voor de nieuwe nota biologische landbouw. Wij hopen hiermee een bijdrage te kunnen leveren aan het nieuwe Plan van Aanpak biologische landbouw.

Graag willen wij iedereen die op een of andere wijze een bijdrage aan dit rapport heeft geleverd bedanken. Met name willen wij Joke Bloksma en alle andere geraadpleegde deskundigen (zie bijlage) hartelijk bedanken voor hun waardevolle inbreng.

Ir. H.A. Gonggrijp
Hoofd IKC-Landbouw

Inhoudsopgave

1	Akkerbouw	11
1.1	Inleiding	11
1.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	11
1.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	11
2	Bloembollen en –knollen en bolbloemeteelt	13
2.1	Inleiding	13
2.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	13
2.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	13
3	Bloemisterij	14
3.1	Inleiding	14
3.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	14
3.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	15
4	Boomteelt	16
4.1	Inleiding	16
4.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	16
4.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	16
5	Champignonteelt	18
5.1	Inleiding	18
5.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	18
5.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	19
6	Fruitteelt	20
6.1	Inleiding	20
6.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	20
6.3	De aandachtspunten voor het LNV en andere actoren	21
7	Groenten onder glas	22
7.1	Inleiding	22
7.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	22

7.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	22
8	Vollegrondsgroententeelt	24
8.1	Inleiding	24
8.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	24
8.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	24
9	Biologische melkveehouderij	26
9.1	Inleiding	26
9.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	26
9.3	De aandachtsvelden voor LNV en andere actoren	26
10	Biologische Pluimveehouderij	28
10.1	Inleiding	28
10.2	Biologische legpluimveehouderij	28
10.2.1	Inleiding	28
10.2.2	Knelpunten oplossen en kansen benutten	28
10.2.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	29
10.3	Vleeskuikenhouderij	29
10.3.1	Inleiding	29
10.3.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	29
10.3.3	De aandachtsvelden voor LNV en andere actoren	29
11	Varkenshouderij	31
11.1	Inleiding	31
11.2	Kansen benutten en knelpunten oplossen	31
11.3	De aandachtspunten voor LNV en andere actoren	31
Bijlagen		
1	Akkerbouw	32
2	Bloembollen en -knollen en bloembollenteelt	35
3	Bloemisterij	37
4	Boomteelt	38
5	Champignonteelt	40
6	Fruitteelt	42
7	Groenten onder glas	43
8	Vollegrondsgroenten	47
9	Biologische melkveehouderij	
10	Pluimveehouderij	
11	Varkenshouderij	51
Literatuur		
54		
Geraadpleegde deskundigen		
55		

INLEIDING

Achtergrondnotitie

In sommige sectoren komt de omschakeling naar biologische productiewijze veelvuldig voor terwijl omschakeling en groei in andere sectoren achterblijft. Het is op het ministerie nog onvoldoende bekend waar de kansen en de knelpunten liggen met betrekking tot de ontwikkeling en de groei van de biologische productiewijze in de afzonderlijke sectoren (akkerbouw, bloembollenteelt, bloemisterij, boomteelt, champignonteelt, fruitteelt, groenteteelt onder glas, vollegrondsgroenteteelt, melkveehouderij, pluimveehouderij, en varkenshouderij). Het doel van deze studie is door middel van een quick scan de kansen en knelpunten in kaart te brengen die inzicht geven op de groeimogelijkheden van de biologische productiewijze in de verschillende sectoren. Daarnaast is er gekeken hoe het ministerie van LNV en andere actoren bij kunnen dragen aan de versterking en uitbreiding van de biologische landbouw.

In dit rapport

In het tweede hoofdstuk staan sectoroverschrijvende aandachtspunten beschreven die bijdragen aan gunstige randvoorwaarden voor de groei van de biologische productiewijze. In de daarop volgende hoofdstukken staat per sector de huidige stand van zaken en de belangrijkste kansen en knelpunten voor de groei van de biologische productiewijze beschreven. In deze hoofdstukken staan tevens aandachtspunten voor LNV en andere actoren. Deze aandachtspunten geven aan waar extra inzet nodig is om de groei van de biologische productiewijze in deze sectoren te stimuleren. De bijlagen presenteren een gedetailleerde lijst van kansen en knelpunten voor de verschillende sectoren.

Samenvatting

In dit rapport is een analyse gemaakt van de kansen en knelpunten voor de groei van de biologische productiewijze in de 12 afzonderlijke sectoren: akkerbouw, bollenteelt, bloemisterij, boomteelt, champignonteelt, fruitteelt en glas- en vollegrondsgroenteteelt, melkveehouderij, pluimveehouderij (vleeskuiken- en legkippenhouderij) en varkenshouderij. Daarnaast is er gekeken hoe het ministerie van LNV en andere actoren bij kunnen dragen aan de versterking en uitbreiding van de biologische productiewijze in de afzonderlijke sectoren.

Het is op het ministerie nog onvoldoende bekend waar de knelpunten liggen met betrekking tot de ontwikkeling en de groei van de biologische productiewijze in de afzonderlijke sectoren. In het huidige Plan van Aanpak biologische landbouw is een sectoroverschrijdende aanpak geformuleerd, voor het nieuwe Plan van Aanpak afhankelijk van de verschillen tussen de sectoren wordt overwogen een sectorspecifiek plan te formuleren.

De knelpuntenanalyse

Uit de knelpuntenanalyse komt duidelijk naar voren dat er sectoren grote verschillen zijn wat betreft de economische en markttechnische aspecten. Aan de hand van de interviews met agrariërs, adviesbureaus, ketenvertegenwoordigers en belangenbehartigers en bestudering van recente publicaties hebben wij de sectoren onderverdeeld in drie categorieën. In de eerste categorie staan de sectoren vermeld waar het vermarkten van de producten redelijk goed verloopt (goede marktstructuur) en waar een grote marktvaart voor de producten is. Kenmerken van een goed ontwikkelde marktstructuur zijn een goede aansluiting tussen vraag en aanbod, producten zijn wijd verspreid beschikbaar voor consument (bijv. via supermarkt) en het bestaan van belangen-organisaties voor de afzet van de producten. Sectoren in de tweede categorie hebben een matig ontwikkelde marktstructuur maar wel een grote potentiële marktvaart. In de derde categorie staan de sectoren die een matig ontwikkelde marktstructuur en een matige marktvaart.

Marktvaart	Marktstructuur	
	Goed	Matig
Groot	Akkerbouw Champignonteelt Fruitteelt Melkveehouderij Pluimvee (legpluimveehouderij)	Groenteteelt (glas en vollegrond) Pluimvee (vleeskuikenhouderij) Varkenshouderij
Matig		Bloemisterij Bollenteelt Boomteelt

Een goed ontwikkelde marktstructuur en een grote marktvaart geeft omschakelaars meer zekerheid over goede prijsvorming en biedt betere afzetgaranties. De belangstelling voor omschakeling naar een biologische bedrijfsvoering van telers en veehouders wordt behalve door de marktstructuur en marktvaart ook bepaald door de teelttechnische aspecten van een biologische bedrijfsvoering. De teelttechnische knelpunten die een belangrijke rol spelen bij de omschakeling in de plantaardige sectoren zijn: onkruidbestrijding, beheersing van ziekten en plagen en gebrekkige kennis van efficiënte bemestingsstrategieën. Voor de dierlijke sectoren zijn de grootste knelpunten voor omschakeling: dierenwelzijn, diergezondheid en de hoge investeringen die vaak noodzakelijk zijn voor het aanpassen van de stallen. Deze knelpunten spelen in de verschillende sectoren een meer of minder belangrijke rol.

De aandachtspunten voor het ontwikkelen van de biologische landbouw

De twee categorieën die zijn onderscheiden op mate van ontwikkeling van de marktstructuur behoeven ieder een specifieke aanpak om de biologische productiewijze te stimuleren. Voor de eerste categorie is de marktstructuur zo goed ontwikkeld dat de markt zelf consumenten voorlichting en werving op kan pakken. Per sector zijn er wel verschillende teelttechnische

problemen, onderzoek naar praktijkgerichte oplossingen kan bijdragen aan het stimuleren van de biologische productiewijze.

In de akkerbouw zijn er ondanks de grote marktvraag en de goede bedrijfseconomische resultaten van biologische akkerbouwers maar weinig gangbare telers geïnteresseerd in omschakeling. De biologische onkruidbeheersing is vanwege de hoge kosten en de beperkte beschikbaarheid van tijdelijk personeel een groot knelpunt voor de telers.

De groei mogelijkheden van de biologische champignonenteelt worden hoofdzakelijk bepaald door de beschikbaarheid van biologische compost.

In de biologische appel- en perenteelt zijn de problemen met ziekten en plagen groot (schurft en kanker). Nu een aantal gewasbeschermingsmiddelen binnen de Nederlandse regelgeving niet meer zijn toegestaan is de verwachting dat deze teelt niet meer haalbaar is.

Er zijn voor de sector melkveehouderij relatief weinig problemen met omschakeling. Voor de biologische melkveehouderij is de prijsvorming op termijn wel een heikel punt.

Dierwelzijn is een probleem bij de biologische legkippenhouderij (kannibalisme). Voor deze sector verder groeit is onderzoek om de problemen met kannibalisme te verminderen zeer wenselijk.

Voor de sectoren, groenteteelt, vleeskuikenhouderij en varkenshouderij uit de tweede categorie geldt dat er wel een marktvraag is, maar doordat de marktstructuur maar matig ontwikkeld is lukt het deze sectoren vaak niet om hier voldoende op in te springen. Deze sectoren zijn allemaal relatief klein; continuïteit en kwaliteit van levering aan de markt is een probleem. Zeker bij dagverse producten, zoals groenten, vraagt om een perfecte aansluiting tussen vraag en aanbod. Groei van deze sectoren is afhankelijk van de opbouw van een goede marktstructuur.

Voor drie sectoren uit deze categorie (bloemisterij, bollenteelt en boomteelt) geldt dat niet alleen de marktstructuur matig ontwikkeld is maar dat er ook slechts een beperkte marktvraag is. De consument is vooral bereid een meerprijs te betalen voor biologische producten die geconsumeerd worden. Dit is in mindere mate het geval voor niet consumptieve producten. Voor deze sectoren geldt dat er niet alleen een marktstructuur moet worden opgebouwd maar dat er ook nog veel aandacht nodig is voor de promotie van de biologische producten bij consumenten. Andere aspecten die de groei van de biologische productiewijze bepalen zijn:

Glastuinbouw (bloemisterij en groenteteelt)

De omschakelpremie is voor de zeer intensieve teelt in de glastuinbouw niet voldoende om de inkomstenderving in de omschakelperiode te dekken. Afhankelijk van het feit of LNV zich positief uitsprekt over biologische glastuinbouw kan gekeken worden naar mogelijkheden om de premie te verhogen voor deze sector.

Groenteteelt (kas- en vollegrondsteelt)

Net als bij de sector akkerbouw speelt hier het probleem van de biologische onkruidbestrijding

Varkenshouderij en vleeskuikenhouderij

Aanpassing van de stallen aan de biologische bedrijfsvoering vraagt vaak hoge investeringen. Bovendien is er weinig kennis beschikbaar over mechanisering en automatisering om de arbeidsbehoefte op een biologisch bedrijf te verminderen.

Andere aandachtspunten die voor alle sectoren de groei positief zouden stimuleren zijn:

- Een positieve houding van LNV ten opzichte van biologische landbouw die in haar gehele beleid naar voren komt.
- Maatregelen nemen die het mogelijk maken de kosten van milieubelastend gedrag door te rekenen of het heffen van toeslag op schaarse grondstoffen en energie.
- Het bevorderen van kennisuitwisseling tussen telers onderling en tussen onderzoekers en telers.
- Biologische landbouw als hoofdrichting binnen de huidige landbouwopleidingen erkennen en het integreren van de biologische landbouw in de andere onderwijsrichtingen.
- Versnelde en goedkopere toelatingsprocedures voor gewasbeschermingsmiddelen die toegepast kunnen worden in de biologische teelt.
- Veredeling en fokkerij gericht op de wensen van de biologische landbouw.
- Waarborgen van een g.g.o.-vrije keten voor de biologische productie

Algemeen

In de volgende hoofdstukken zal naar voren komen dat de sectoren van elkaar verschillen wat betreft marktontwikkeling en teelttechnische problemen. Er zijn echter enkele punten die voor alle sectoren een stimulans betekenen. Om niet in ieder hoofdstuk in herhaling te vallen zijn hieronder deze punten opgesomd.

- Een positieve houding van LNV ten opzichte van biologische landbouw die in haar gehele beleid naar voren komt zal bijdrage aan de ontwikkeling van biologische landbouw in Nederland. Hierbij kan gedacht worden aan: fiscale voordelen voor "groene" ondernemers (arbeidskosten verlagen), aan subsidies voor bijvoorbeeld erfbeplanting of natuurontwikkeling de voorwaarde stellen dat men biologisch uitgangsmateriaal moet gebruiken, bij de inrichting van de groene ruimte biologische landbouw een plaats geven en bij herstructurering van sectoren een percentage voor biologische landbouw reserveren.
- Maatregelen nemen die het mogelijk maken de kosten van milieubelastend gedrag door te rekenen of het mogelijk maken toeslag te heffen op schaarse grondstoffen en energie. Hierdoor worden producten (geïmporteerd veevoer, kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen) die veel toegepast worden in de gangbare landbouw duurder en zal het prijsverschil tussen gangbaar en biologische producten afnemen.
- Voor alle sectoren geldt dat het bevorderen van kennisuitwisseling via bijvoorbeeld studieclubs kan bijdragen aan de ontwikkeling van de biologische landbouw. Dit geldt in sterkere mate voor de kleine sectoren die veel pionierende ondernemers herbergen.
- Het opzetten van een speciale richting biologische landbouw binnen de huidige landbouwopleidingen en het integreren van de biologische landbouw in de andere richtingen van het huidige landbouwopleidingen en het cursorisch onderwijs. Het biologisch denken moet integraal onderdeel zijn van het onderwijs en vooral praktisch gericht op het vergroten van de kennis met betrekking tot het biologisch telen.
- De mogelijkheden bekijken voor versnelde toelating biologische gewasbeschermingsmiddelen en toelating van plantversterkende middelen. De toelatingsprocedure van biologische gewasbeschermingsmiddelen is kostbaar en duurt lang, bedrijven die handelen in gewasbeschermingsmiddelen zijn niet geïnteresseerd om deze procedure te doorlopen voor een kleine afzetmarkt.
- Veredeling in de gangbare plantenteelt richt zich op productieverhoging of sierwaarde van het gewas. Veredeling gericht op verbetering van de resistentie van gewassen is van groot belang voor de biologische landbouw. Dit geldt ook voor het fokken van dieren voor de biologische veehouderij. De aandacht moet niet alleen geconcentreerd zijn op productie verhoging van het dier maar ook de weerstand van de dieren tegen ziekten, de stress gevoeligheid en andere aspecten moeten worden meegenomen.
- De gangbare landbouw ontwikkeld zich in de richting van genetische gemanipuleerde gewassen. Voor de biologische landbouw is het van belang dat er een g.g.o. -vrije keten gewaarborgd blijft.

1 Akkerbouw

1.1 Inleiding

Het aantal biologische akkerbouwbedrijven is in 1998 88, een geringe daling ten opzichte van 1991. In dat jaar waren 91. Het gezamenlijk areaal van deze bedrijven is gegroeid met 67% van 3037 hectare tot 5083 hectare in 1998 (CBS, 1999).

De biologische akkerbouw heeft de wind in de rug. Er is een grote en nog steeds groeiende vraag naar biologische akkerbouwproducten op de binnen- en buitenlandse markt. De economische vooruitzichten voor biologische akkerbouwbedrijven zijn goed. Biologische akkerbouwers behalen gemiddeld betere financiële resultaten dan hun gangbare collegae (Langelaan, 1999).

1.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Het grootste knelpunt voor de groei van de biologische akkerbouw lijkt de geringe bereidheid van gangbare telers om biologisch te gaan telen.

Onkruidbestrijding in de biologische teelt van akkerbouw gewassen is zeer arbeidsintensief. Gangbare telers ervaren de hoge kosten voor en de geringe beschikbaarheid van (tijdelijk) personeel, noodzakelijk voor met name de onkruidbestrijding, als een zeer groot probleem van de biologische teelt. Voor stimulering van de biologische akkerbouw is het daarom van belang dat er goedkope arbeid beschikbaar is en blijft. Op de lange termijn moet er gezocht worden naar preventieve maatregelen om onkruid te beperken en in de verbetering van mechanische onkruidbestrijding. Een andere drempel voor de gangbare telers om om te schakelen is dat ze slechtere financiële resultaten verwachten bij een biologische bedrijfsvoering. Dit terwijl onderzoek juist aantoonde dat biologische akkerbouwers afgelopen jaren gunstige resultaten behaalden. Verder hebben telers twijfels over de continuïteit van de hogere prijs die de biologische teler momenteel ontvangt voor zijn producten.

Voorlichting aan en onderlinge uitwisseling tussen biologische akkerbouwers over milieuvriendelijke teelttechnieken kan het vakmanschap en kennis van de telers verbreden. In de biologische teelt kunnen ziekten en plagen niet worden bestreden met chemische gewasbeschermingsmiddelen, daarom is het noodzakelijk dat de telers door middel van gewasrotatie en het ondersteunen van natuurlijke biologische processen de ziektedruk beperken. Het voordeel is dat er al redelijk veel biologische akkerbouwbedrijven waardoor er veel praktijkervaring aanwezig is.

Nautilus (een afzet coöperatie voor biologische akkerbouwproducten) geeft biologische akkerbouwers in vergelijking tot telers in andere sectoren die geen overkoepelende afzetorganisatie hebben, goede afzetgaranties voor hun producten in het biologische circuit en dus een meerprijs garantie.

1.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Arbeidskosten

Op de korte termijn moet onderzocht worden of de personeelskosten voor biologische bedrijven gereduceerd kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door in het kader van vergroening van het fiscale stelsel te zoeken naar mogelijkheden. Te denken valt aan fiscale maatregelen zoals gedeeltelijke vrijstelling van de werkgeverspremie en/of subsidie op arbeid en/of verhoging van de belastingvrije voet voor de werkgevers.

Beschikbaarheid van arbeid

Op de korte termijn kunnen alternatieve methoden zoals het project Maatwerk¹ een oplossing bieden. Op de lange termijn is het echter gewenst dat de benodigde hoeveelheid arbeid in de biologische teelt wordt teruggedrongen. Onderzoek naar preventieve maatregelen en naar mechanische onkruidbestrijding kan een bijdrage leveren aan het terugdringen van het aantal uren handwerk. Verder kan men onderzoek voortzetten naar mogelijkheden voor onkruidbestrijding zonder gebruik te maken van bestrijdingsmiddelen.

Ziekten en plagen

Onderzoek naar de mogelijkheden voor biologische bestrijding van ziekten en plagen. Hierbij moet ook worden ingezet op voorlichting aan de telers.

Algemeen

Het is van belang dat de financiële resultaten van biologische bedrijven worden vergeleken met de resultaten van gangbare bedrijven en dat de resultaten van deze vergelijking breed worden uitdragen. Voorlichting en informatie aan de hand van kengetallen over de positieve factoren van het omschakelen zijn nog noodzakelijk.

¹ Nieuwe aanpak om boeren te begeleiden bij de ontwikkeling van het bedrijf met onkruidbestrijding als belangrijk onderdeel, ontwikkeld door Louis Bolk Instituut. Zie verslag begeleidingscommissie van project Maatwerk, 2-12-1997.

2 Bloembollen en –knollen en bolbloemeteelt

2.1 Inleiding

De biologische teelt van bloembollen en –knollen en bolbloemen is gegroeid van 0,3 hectare in 1992 tot 23 hectare (op 23 bedrijven) in 1998. In de bollenteelt bestaan twee bedrijfstypes; intensieve teelt op zandgronden met gewasrotatie op het bedrijf en de reizende bollenteelt op huurland van andere bedrijven waardoor men 'vruchtwisseling' toepast. Biologische bollen worden voornamelijk in Noord-Holland en Flevoland geteeld. Noord-Holland heeft een aandeel van zestig procent van de biologische teelt.

2.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

De marktvraag voor biologische bollen en knollen blijft achter bij de verwachtingen. Consumenten zijn blijkbaar minder snel bereid een meerprijs te betalen voor niet consumptieve biologische producten. De meerwaarde van deze producten is bij de consumenten blijkbaar onvoldoende bekend. Er is wel een groeiende belangstelling bij gemeenten met biologisch groenbeheer voor biologische bollen en knollen. Doordat marktstructuur maar matig ontwikkeld is, is het moeilijk om de vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Door de kleinschaligheid van de sector is het bovendien lastig om in te spelen op de grote vraag vanuit gemeenten. Indien de financiële ondersteuning tijdens de omschakelperiode wordt verhoogd heeft een aantal intensieve telers interesse om biologisch te gaan telen. De omschakelpremie is laag in vergelijking tot de inkomstenderving in de omschakelperiode (pas na twee jaar biologisch teelt kunnen de producten als biologisch worden verkocht). Teelttechnisch zijn er in de biologische teelt een aantal problemen. De schimmelziektes die voorkomen in de gewassen zijn moeilijk zonder chemische gewasbeschermingsmiddelen te bestrijden. Onderzoek naar cultuurmaatregelen die de schade van vuur (de belangrijkste schimmelziekte) en andere schimmelziektes beperken is daarom gewenst (Theunissen, 1996). Verder zijn er problemen bij de bewaring van de biologische bollen en knollen omdat ze niet gegast mogen worden, onderzoek is daarom nodig naar de mogelijkheden om de kwaliteit van de bollen tijdens het bewaren te verbeteren.

2.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

De afzetmarkt

Het opzetten van een marktorganisatie die vraag en aanbod bij elkaar brengt is voor deze sector essentieel. Groei van de sector is nodig om aan de grote vraag van bijvoorbeeld gemeenten te voldoen. Consumenten voorlichting over de meerwaarde van de biologische producten (milieuaspecten) is noodzakelijk om de marktvraag te vergroten.

Aanpassing van de RSBP

Verhogen van de omschakelpremie voor de bollenteelt is gewenst, de omschakelpremie is nu te laag ten opzichte van de gederfde opbrengst per hectare in de omschakelperiode.

Ziekten en plagen

De kwaliteit van de producten moet zich waar mogelijk verbeteren. Onderzoek op proefstations en bij telers naar het beperken van de schade veroorzaakt door ziekten en plagen zal hieraan bijdragen. Ook het behoud van kwaliteit van de producten moet verbeterd worden.

Voorlichting aan telers

Voorlichting (regelgeving) biologische bollenteelt, informatievoorziening vooral gericht op potentiële leden en belangenbehartiging.

3 Bloemisterij

3.1 Inleiding

Op dit moment zijn er 8 biologische bloementelers onder glas en 20 vollegrondstelers. Een belangrijke stap voor de professionalisering van de biologische bloemisterij was het GEA-project van de Bloemenveiling Aalsmeer. Doel van dit project was het aanbod van biologische bloemen- en plantentelers te verzamelen en via bemiddeling te verkopen aan geïnteresseerde detaillisten en groothandelaren / exporteurs in binnen- en buitenland. Het doel bleek echter te hoog gegrepen. Het project werd gestaakt omdat er onvoldoende gevarieerd aanbod was en er problemen waren met de continue beleving. Wel haalde het project de biologische sierteelt uit de anonimiteit. De activiteiten van het GEA-project worden op dit moment voortgezet door groothandel de Schoof. De Schoof is een kleinschaliger pilot-project met bloemenabbonnementen gestart om de organisatie en afstemming van productie op de markt te verbeteren. De marktkansen voor biologische bloemen zijn gunstig door de eisen van de consument t.a.v. milieuvriendelijke productie. Er is bovendien een grote marktvraag uit het buitenland naar milieuvriendelijk geteelde bloemen en planten. De verhandel in b.v. Groot-Brittannië wil na het succes van biologische AGF het assortiment uitbreiden. Bloemen sluiten hier goed op aan. De werkgroep biologische sierteelt is een visie aan het ontwikkelen over het gebruik van energie in kassen (zie voor deze discussie de sector glastuinbouw). Zonder verwarming is een aantal bloemen niet (jaarrond) te telen. Er zijn consumenten die vinden dat verwarmde kassen niet passen in de lijn van de biologische landbouw.

3.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

De biologische bloemisterij groeit langzaam. Wat betreft de markt en interesse van telers is er een behoorlijke groei haalbaar. Er zijn veel afzet mogelijkheden wanneer het biologisch assortiment compleet zou zijn (= als gangbaar) en in voldoende aantallen kan worden geleverd. Voor de afstemming assortiment en kwantiteit op de marktvraag moet er een marktorganisatie worden opgezet. Afzetgaranties en productgerichte stimulering zullen telers motiveren om om te schakelen. Teelttechnisch zijn de problemen op te lossen maar organisatorisch en qua financiële ondersteuning bij omschakeling schort het nog.

De omschakelpremie is voor de telers verwaarloosbaar laag in vergelijking tot de inkomstenderving in de omschakelperiode (lagere opbrengst omdat biologisch geteeld wordt terwijl op de markt de gangbare prijs ontvangen wordt). Bovendien zijn veel bedrijven geen 8.000 m², en kunnen daarom geen omschakelpremie aanvragen (minimumaanvraag f10.000,-) Er zijn juist veel kleine en middelgrote bedrijven die om willen schakelen om zich te onderscheiden op de markt.

Door de beperkte omvang van de biologische teeltwijze ontbreekt nog veel teeltkennis en is de mogelijkheid om van de ervaringen van andere telers te leren gering. Onderzoek is noodzakelijk en zou gericht moeten zijn op: veredeling van ziekte resistente gewassen, bestrijding van ziekten en plagen, biologische vermeerderingstechnieken van uitgangsmateriaal en jaarrond biologische bemesting. Het onderzoeksprogramma van PBG in samenwerking met het Louis Bolk Instituut, LEI-DLO en DLV heeft financiering van f1,3 miljoen (4% van het totale onderzoeksbudget). Dit is slechts een beperkt budget als je ervan uitgaat dat de voorspellingen over een marktpotentie van 10% uitkomen of zelfs worden overtroffen en er op kennisgebied een hele inhaalslag moet worden geleverd (An., 1999). Ondanks dat de biologische bloemeteelt nog in de kinderschoenen staat zijn we in Nederland voorloper.

3.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

De afzetmarkt

Het opzetten van een professionele marktorganisatie in samenwerking met de Schoof kan de marktstructuur verbeteren. Een marktcoördinator voor de organisatie van de biologische bloemenhandel met veel aandacht voor de promotie van biologische bloemen in buitenland kan de marktvraag vergroten (b.v. De Schoof of Rhea in samenwerking met het bloemenbureau Holland).

Visie LNV glastuinbouw.

De visie van LNV over biologische glastuinbouw versneld opstellen. Dit geeft biologische glastuinbouwers een idee over de steun die zij vanuit LNV kunnen verwachten.

Aanpassing van de RSBP

Als het gewenst is dat meer telers biologisch bloemen gaan verbouwen onder glas dan kan de RSBP toegankelijk worden gemaakt voor bedrijven met een oppervlak van minder dan 8.000m². Ook een verhoging van de RSBP voor de glastuinbouw zodat de premie een redelijke vergoeding is voor de gedeelde inkomsten in de omschakelperiode zal een stimulerende invloed hebben.

Ziekten en plagen

Om de kosten van het pionieren op het eigen bedrijf te verlagen moet onderzoek op de proefstations uitgebreid worden. Tevens kan een onderzoeksproject i.s.m. de bedrijven gestart worden waarbij de teler een vergoeding voor zijn kennisinbreng krijgt.

4 Boomteelt

4.1 Inleiding

De Nederlandse boomteelt beslaat zo'n 10.000 hectare (5.000 boomkwekers) waarvan 8 hectare biologisch op 24 bedrijven (Boomkwekerijgewassen 1998 volgens CBS (99)). De boomteelt is te verdelen in verschillende gewasgroepen: laanbomen, bos- en haagplantsoen, sierheesters en coniferen, vaste- en waterplanten, vruchtbomen en -onderstammen, en rozen en -onderstammen. De biologische boomkwekers richten zich met name op de gewasgroepen bos en haagplantsoen en sierheesters, coniferen.

In Brabant hebben vier grote steden met o.a. de Brabantse Milieufederatie een Convenant gesloten dat ze binnen vijf jaar alle plantsoen (bomen, perkplanten en bloembollen) van biologische kwekers betrekken. Dit zou navolging kunnen krijgen van andere gemeenten en andere grondbezitters. In 1999 heeft Staatsbosbeheer het project gestart: innovatie en stimulering biologische boomteelt Nederland. Het doel is dat bos- en haagplantsoen telers ervaring opdoen met biologische teelt terwijl de afzet gegarandeerd is.

Het Boomteelt Praktijk Onderzoek (BPO) heeft voor 1999 een nieuw onderzoeksprogramma geschreven voor de voortzetting van het onderzoek naar geïntegreerde- en biologische bedrijfssystemen (Boomteelt Praktijk Onderzoek, 1998). De inschatting is dat zeven jaar nodig is om een samenhangend ecologisch systeem op te zetten met weinig schade door ziekten en plagen.

Nu een aantal grotere afnemers een contract aan gaan voor levering over een minimum aantal jaren, kan de sector met grotere stappen omschakelen.

4.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Het grootste probleem voor boomkwekers bij het omschakelen naar biologische teelt is de onzekerheid over de afzet.

Aandacht voor consumentenvoorlichting en promotie van de biologische boomteelt is zeer wenselijk. De gangbare boomteelt heeft namelijk een vrij groen imago, ondanks dat er voor bepaalde producten veel gewasbeschermingsmiddelen gebruikt worden. Bovendien is het een niet-consumptieve bedrijfstak waardoor het argument van voedselveiligheid niet van belang is voor de consument.

De biologische boomteelt is een kleine en relatief nieuwe ontwikkeling, onderzoek is daarom gewenst naar de mogelijkheden om de biologische teelt te verbeteren.

Het steunpunt biologische boomteelt heeft op dit moment geen financiële basis om de voorlichting aan boomkwekers te professionaliseren en dat is wel gewenst. De Nederlandse Bond van Boomtelers is bezig een cultuurgroep biologische boomteelt op te richten voor de belangenbehartiging.

4.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Afzetmarkt

Een coördinatiepunt marktontwikkeling biologische boomteelt die actief zoekt naar mogelijkheden om de afzet van biologische boomtelers vergroten kan de onzekerheid over de afzet verminderen. Om de vraag naar biologische bomen te vergroten is consumenten voorlichting nodig. De nadruk kan worden gelegd op de milieu- en kwaliteitvoordelen van biologisch pootgoed. Staatsbosbeheer en enkele gemeenten zijn (gedeeltelijk) overgestapt naar biologisch plantmateriaal, de aanplant in deze projecten kan als promotiemateriaal voor de consument dienen.

Beleidsmakers die zich inzetten voor duurzaam natuur- en landschapsbeleid, kunnen beginnen met een duurzame basis van biologisch plantmateriaal. Er kan gekeken worden naar de

mogelijkheden om in de stimuleringsregelingen ten behoeve van natuur- en landschapontwikkeling de voorwaarde opnemen dat men gebruik moet maken van biologisch plantmateriaal. De voorwaarden kan men ook stellen aan subsidies voor erfbeplanting of herbebossing. Bovendien kan in deze soort projecten de betere kwaliteit van biologische bomen onder de aandacht brengen bij de consumenten.

Uitbreiden van teeltkennis

Ondersteuning (financieel en kennis) aan steunpunt biologische boomteelt. Onderzoek opzetten en voortzetten naar bestrijding van ziekten en plagen. Voorlichting bestrijding ziekten en plagen op bedrijfsniveau (eventueel via een BIOM concept).

5 Champignonteelt

5.1 Inleiding

In de champignonteelt werkten tot juni 1999 8 biologische champignonkwekers op een totaal van 850 kwekers. Er werd op ongeveer 10.000 m² biologische champignons geteeld (1% van het oppervlak gangbaar). Verder zijn er 2 biologische shii-take telers en 1 oesterzwamenteler. In de zomer van 1999 heeft een zestal telers zich bij SKAL aangemeld, plus enkele telers van oesterzwammen en shii-take. Indien deze groep er in slaagt zowel de productie als de afzet volgens planning van de grond te krijgen (zonder de anderen uit de markt te drukken) wordt daarmee het aandeel biologische productie van paddestoelen vanaf begin 2000 verdubbeld tot verdrievoudigd (tot ca 3% van het oppervlak gangbaar). Men hoopt de extra productie voor een groot deel in Engeland op de markt te kunnen brengen. De interesse onder de telers voor de biologische teelt groeit hard.

Eind 1998 zijn de EU-regels ten aanzien van de compost voor biologische teelt van champignons verscherpt. Tot eind 1998 mocht nog geteeld worden op gangbare compost, mits deze niet met chemische middelen was behandeld nu moet minimaal 75% van de grondstoffen van biologische oorsprong zijn. Op dit moment kunnen twee compostleveranciers voldoen aan deze eis. Vanaf ca 2002 zal dit minimaal 95% moeten zijn. Momenteel kan men hieraan nog niet voldoen zonder te veel concessies aan de kwaliteit van de compost te doen. Dit baart de telers zorgen ten aanzien van de producties in de komende jaren. Men is tevens bang voor een te snelle verdere aanscherping van de eisen ten aanzien van wat wel of geen biologische grondstof mag heten. De kostprijs voor de biologische compost is sterk gestegen en de productie op deze biologische compost viel de eerste periode sterk tegen. Inmiddels is dit al wel verbeterd. De productie per m² komt weer in de buurt van wat op gangbare compost gebruikelijk is.

5.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

De mogelijkheden voor uitbreiding van de biologische productie worden momenteel hoofdzakelijk bepaald door de beschikbaarheid van de biologische grondstoffen voor de compost en de beschikbare capaciteit van compostbedrijven met een "SKAL-keurmerk". Op het gebied van gewasbescherming speelt vooral de bestrijding van mollen een rol. Verder speelt de marktontwikkeling voor biologische champignons een belangrijke rol bij de groei van de biologische teelt.

Vanaf december 1998 mag niet langer compost van gangbare grondstoffen gebruikt worden maar moet minimaal 75% van de grondstoffen van de compost van biologische herkomst zijn. Ook aan het overige deel van grondstoffen worden eisen gesteld. Deze mogen met name niet afkomstig zijn van de intensieve veehouderij. Hierdoor kunnen de belangrijkste grondstoffen voor de gangbare compost, paardenmest en slachtkuikenmest, niet gebruikt worden. Men is op zoek naar goede biologische alternatieven als stikstof-bron voor de compost. Het vinden van een dergelijk alternatief en de juiste aanpassingen daarbij in het composteringsproces zullen voor een belangrijk deel de kwaliteit van biologische compost en daarmee de productie op de teeltbedrijven in de nabije toekomst bepalen.

De biologische component in de compost is momenteel vooral het stro. Voor de aankoop van biologische stro is men momenteel aangewezen op akkerbouwers in Oost Europa. Dit stro is inclusief transport ca. drie keer zo duur als gangbaar stro. Op jaarbasis is momenteel ca 13.000 ton stro nodig en in Nederland is ten hoogste 500 ton stro beschikbaar.

De eis dat zoveel mogelijk grondstoffen in de toekomst van biologische herkomst moeten zijn maakt ook nog oplossingen voor het gebruik van gips (compost), broed (op biologisch graan), nadere eisen voor broedfabrikanten (gebruik van ontsmettingsmiddelen), dekaarde (toevoegingen aan het veen), bijvoedmiddelen is wenselijk.

De telers zijn tevens bang dat er nog meer aanscherpingen van de EU-regelgeving komen die weer voor nieuwe hoofdbrekens zullen zorgen.

Vanwege milieuwetgeving is men in Nederland verplicht om alle fasen van composteren (er worden er meestal 3 onderscheiden) binnen te laten plaatsvinden. Dit vraagt om grote

gespecialiseerde compostbedrijven (voor met name fase 1 en 2), waarvan er momenteel 3 in Nederland in bedrijf zijn. Voor hen is het bedrijfseconomisch oninteressant om volgens SKAL-richtlijnen te werken. Het oprichten van een nieuw biologisch compostbedrijf vergt te grote investeringen om te kunnen concurreren met gangbare compostbedrijven en de huidige buitenlandse biologische compostbedrijven. In het buitenland mag met name de 1ste fase van het composteren namelijk nog in de buitenlucht plaatsvinden, waarmee de productie kosten gedrukt kunnen worden. Mede hierdoor zijn in het buitenland dan ook nog relatief kleine bestaande compostbedrijven te vinden die zich zonder al te grote investeringen geheel of gedeeltelijk kunnen richten op de productie van biologische compost. Momenteel wordt de compost voor de Nederlandse telers geproduceerd op één compostbedrijf in België en op één bedrijf in het oosten van Duitsland.

Door de dure grondstoffen, de kleine productie schaal en de vele transportkosten is de beschikbare hoeveelheid biologische compost nog altijd beperkt en de prijs hoog: f400,- per ton biologisch doorgroeide compost tegen f270,- per ton gangbaar doorgroeide compost.

Op het gebied van gewasbescherming verdient vooral het ontstaan van mollen en de biologische bestrijding van mollen de aandacht bij onderzoek. Een optimale bedrijfshygiëne is voor alle bedrijven een voorwaarde.

Veel kwekerijen zijn niet ver van biologische teelt verwijderd. Met name in de winter gebruiken veel kwekerijen nauwelijks of geen bestrijdingsmiddelen. Deze bedrijven moeten alleen de stap zetten om helemaal geen bestrijdingsmiddelen meer te gebruiken en daarmee extra teelt risico's te lopen. Deze laatste stap is wel vrij moeilijk (Segberts, 1997).

Het oprichten van een vakgroep voor de biologische champignonteelt en het oprichten van een onafhankelijke telersvereniging kan de kwekers met interesse voor omschakeling begeleiden. Nu de productie van biologische champignons bijna verdubbeld is het van belang dat de marktvraag zich gelijkmatig ontwikkeld om te voorkomen dat de prijs inzakt.

5.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Compost

Kwaliteitsbeheersing biologische compost (vooral het stikstofgehalte) is van essentieel belang voor de champignonteelt. De aanvoorzekerheid van biologisch stro speelt daarbij een grote rol. Onderzoek naar de kwaliteit van compost en ketenafspraken over de levering van stro speelt een grote rol (de uitwisseling van champost (afgedragen mengsel van compost en dekaarde) tegen biologische mest of stro). Om meer grip op de productie van biologische compost te krijgen zou de Nederlandse overheid financiële ondersteuning kunnen verlenen bij het opzetten van compostering in oude composteerhal, of aangepaste nieuwbouw onder Nederlandse milieuwetgeving.

Oprichten telersvereniging

Oprichten vakgroep biologische champignonteelt voor belangenbehartiging, werving nieuwe omschakelaars, gezamenlijke afzetstructuur, teeltbegeleiding bij omschakeling. Tevens moet er aandacht komen voor de ontwikkeling van de marktstructuur en vergroten van de marktvraag.

Onderzoek

Financieren van onderzoek naar het ontstaan van mollen en de biologische bestrijding van mollen.

6 Fruitteelt

6.1 Inleiding

Het aantal biologische fruitbedrijven in Nederland is gering en groeit slechts langzaam. Er zijn momenteel ongeveer 26 professionele biologische bedrijven met ongeveer 280 ha. Tien bedrijven zijn in omschakeling. Het overgrote deel van de sector teelt appels en peren. Er is grote vraag naar biologische appels en peren, zowel voor directe consumptie als voor de verwerking. De kg-opbrengsten per hectare van appels en peren zijn slechts de helft van de gangbare teelt. Tevens is de kwaliteit veel minder. De kostprijs van het product ligt hierdoor veel hoger dan gangbaar waardoor een vergroting van de afzet via supermarkten moeizaam gaat. De lage productie wordt veroorzaakt door de grote uitval door ziekten en plagen, sub-optimale stikstof bemesting, kleine vruchtmaat, het ontbreken van bloemdunningsmethode en niet optimale onkruidbestrijding. De problemen in bestrijding van ziekten en plagen van appels en peren houden de biologische teelt op grote schaal vooralsnog tegen.

In de klein fruit sector zijn er ongeveer 5 bedrijven met klein fruit als hoofdteelt. Er zijn 5 blauwe bessentelers en er is 1 biologische aardbeienteler. Klein fruit biedt mogelijkheden voor uitbreiding doordat ziekten en plagen goed te beperken zijn, en er voldoende vraag is vanuit de verwerkende industrie. Verder zijn er enkele biologische hazelnoot telers.

6.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

De biologische appel- en perenteelt in Nederland heeft het moeilijk en gaat het nog moeilijker krijgen. De biologische teelt is sterk afhankelijk van een aantal gewasbeschermingsmiddelen voor de beheersing van schurft, schimmels en insectenplagen. In de komende jaren mogen een aantal middelen niet meer toegepast worden door strengere toelatingscriteria voor gewasbeschermingsmiddelen en verscherping van de EU-normen voor biologische landbouw. Zonder de middelen koper en zwavel is de teelt van biologische appels en peren in Nederland onhaalbaar. Als het gewenst is dat er in Nederland biologische appels en peren worden geteeld dan zijn forse inspanningen nodig. Gezien de teelttechnische problemen moet onderzoek zich eerst richten op het voorkomen van en beheersen van de belangrijkste ziekten en plagen (kanker, schurft en roze appelluis). Er zal geïnvesteerd moeten worden in onderzoek dat zich richt op de veredeling en de introductie in de praktijk van schurft resistente gewassen. Er moet gezocht worden naar een ecologisch duurzaam bedrijfssysteem waarmee een rendabele productie behaald kan worden. Het huidige gebruik van gewasbeschermingsmiddelen schaadt het imago van de sector en van de gehele biologische landbouw. De gangbare telers hebben de indruk dat in de biologische teelt veel is toegestaan. Daarbij is men afgunstig op de hoge omschakelingspremie. Het gevaar bestaat dat de onvrede die bestaat onder gangbare telers publicitair wordt gebruikt.

Voor ander fruit dan appels en peren (klein fruit zoals bessen, frambozen, bramen, aardbei etc) groeit de markt langzaam. Dit vormt dan ook de belangrijkste drempel om om te schakelen. Het klein fruit wordt bijna alleen via het fruitpakket van Odin of via huisverkoop afgezet. Groot probleem is de beperkte houdbaarheid van klein fruit wat een snelle logistiek en verkoop vraagt. De blauwe bes heeft het meeste perspectief voor de supermarkt qua houdbaarheid. Wat betreft de consumentenvraag hebben rode bes en aardbeien het meeste perspectief maar er is nog weinig beweging in de markt. Biologisch klein fruit wordt op kleine schaal ook voor de verwerking geteeld. Hier is concurrentie te verwachten vanuit Oost-Europa waar veel goedkoper en op grote schaal wordt geproduceerd. In Nederland zou men gebaat zijn bij zowel praktijkonderzoek als strategisch onderzoek naar het voorkomen en beheersen van de belangrijkste ziekten en plagen, met methoden die inpasbaar zijn in een biologische bedrijfsvoering. Ook onderzoek naar meststrategieën is gewenst.

6.3 De aandachtspunten voor het LNV en andere actoren

Convenant biologische fruitteelt

Momenteel vinden er besprekingen plaats tussen partijen uit de keten, overheid, bank, maatschappelijke organisaties en Platform Biologica om een convenant voor de biologische fruitteelt op te stellen. Dit kan een belangrijke bijdrage zijn voor de ontwikkeling van deze sector in Nederland.

Voor de biologische appel- en peren teelt

Gezien de grote problemen die er op dit moment zijn bij de teelt van biologische appels en peren en de nog slechtere vooruitzichten door het wegvallen van een aantal gewasbeschermingsmiddelen moet eerst gekeken worden naar de haalbaarheid van deze teelt in Nederland. Als de doelstelling is het behouden en uitbreiden van de biologische teelt van appels en peren dan is het op de korte termijn belangrijk dat LNV alles in het werk stelt om koper en zwavel voor de biologische fruittelers voor een bepaalde termijn (b.v. 5 jaar) te behouden of andere minder schadelijke middelen (bijv. kalkzwavel) als alternatief toelaten. In die periode moet LNV in samenwerking met telers, praktijkonderzoek en andere onderzoeksinstituten werken aan een biologisch teeltsysteem waarin opbrengst verliezen door ziekten en plagen beperkt zijn. Tevens moet het onderzoek worden voortgezet voor het ontwikkelen van schurft resistente appel- en perenrassen. In samenwerking met de afzetkanalen moet de introductie van deze rassen op de markt verzorgd worden.

Verder kan onderzoek naar het verbeteren van de bemestingsstrategieën een bijdrage kan leveren aan het verhogen van de opbrengsten per hectare, ook hier zijn bijdragen van de verschillende partijen aan onderzoeksbudget gewenst. Wil men de biologische teelt van appels en peren in Nederland in de toekomst voortzetten dan is het duidelijk dat er veel geld geïnvesteerd moet worden in onderzoek.

Voor biologisch klein fruit

In de biologische teelt van klein fruit spelen ziekten en plagen veel minder een rol. De groei van deze sector hangt af van het ontwikkelen van de afzetstructuur en de marktvraag. In samenwerking met de telers en marktpartijen kan onderzoek naar het verbeteren van de meststrategie worden gefinancierd.

7 Groenten onder glas

7.1 Inleiding

Op dit moment zijn er ongeveer 15 professionele, gespecialiseerde biologische groentetelers onder glas. Bij het CBS staat in totaal 25 hectare geregistreerd als biologisch glastuinbouw. Dit is 1 hectare meer dan in 1996. In 1999 is voor 3,3 hectare (inclusief sierteelt) een bijdrage vanuit RSBP aangevraagd, waarvan in eerste instantie 0,2 hectare is toegekend (bron: LASER).

7.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

De biologische glastuinbouw is een kleine sector waarvoor de marktperspectieven gunstig zijn. De groeiende vraag naar biologische kasproducten en de goede prijsvorming maken de teelt economisch verantwoord. Marktpartijen zoals de Greenery spelen in op de marktvrage. Verbetering in van teelttechniek en schaalvergroting kan een prijsdaling veroorzaken die nog meer consumenten zal aantrekken.

Tegelijkertijd rijst echter de vraag in hoeverre de biologische glastuinbouw gestimuleerd moet worden. Is biologische glastuinbouw wel voldoende milieuvriendelijk? Import van biologische producten uit zuid Europese landen kost veel minder energie, zelfs als deze worden ingevlogen. In Nederland liggen de kansen voor de biologische glastuinbouw misschien in het voor op lopen met energiebesparing en de inzet van groene energie (An., 1999a). Er is echter geen visie van LNV over de biologische glastuinbouw.

Als besloten wordt om de aanwas van biologische kasgroentetelers te stimuleren dan is het gewenst dat de stimuleringsregeling wordt aangepast dan wel dat er specifieke ondersteuning komt voor ondernemers die willen investeren in de biologische glastuinbouw. De huidige omschakelpremie staat in geen verhouding tot de inkomstenderving voor een omschakelende kasteeler. Een hectare gangbare kasteelt kan tot circa 1 miljoen gulden omzet leveren.

Omschakeling naar biologisch teelt geeft in de omschakel jaren een enorme productieverlaging (minimaal 30%) terwijl de producten als gangbaar moeten worden afgezet in deze periode. Bovendien moet men tenminste 8000m² omschakelen om in aanmerking te komen voor de omschakelpremie (minimum aanvraag fl. 10.000,-). Voor de glastuinbouw is dit een groot bedrijf. Verder kan langlopend onderzoek gericht op biologische teelt van gewassen in de bodem (niet in gangbaar substraat) een bijdrage leveren aan een verbeterd teeltsysteem met hogere opbrengsten (dus lager energieverbruik per kilogram biologisch product). Het onderzoek naar de biologische bestrijding van ziekten en plagen voortzetten om opbrengsten te verhogen en de kwaliteit van de producten te verbeteren. Ook onderzoek naar aaltjes resistente of tolerante rassen, liefst in samenwerking met telers die nu problemen ondervinden is gewenst. In de gangbare teelt worden ook methodes toegepast die ontwikkeld zijn voor de biologische landbouw. Als de biologische glastuinbouw wil groeien dan moet er nog een inhaalslag op het kennisgebied geleverd worden.

7.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

De visie van LNV

Ten eerste is het gewenst dat er een visie van LNV over de biologische glastuinbouw versneld geformuleerd wordt. Dit geeft biologische glastuinbouwers een idee over de steun die zij vanuit LNV kunnen verwachten. De overheid kan een belangrijke rol in de stimulering biologische glastuinbouw spelen door bijvoorbeeld door bij herstructurering een bepaald quotum te reserveren voor biologische teelt of door subsidiëring inrichtingskosten.

Aanpassing van de RSBP

Als LNV aanwas van het aantal biologische kastelers wenselijk acht dan kunnen de mogelijkheden worden bekeken om de omschakelpremie aan te passen aan de inkomstenderving van kastelers. De omschakelpremie moet dan toegankelijk worden gemaakt voor bedrijven met een oppervlak van minder dan 8.000m². Ook een verhoging van de premie voor de glastuinbouw zodat de premie een redelijke vergoeding is voor de gederfde inkomsten in de omschakelperiode is dan gewenst.

Onderzoek

Stimulering onderzoek biologische glasgroenteteelt: inzet duurzame energie, vermindering energie gebruik, veredeling resistente gewassen, biologische bestrijding ziekten en plagen. Zorg voor laagdrempelige kennisoverdracht.

Markt

Voor het stimuleren van de biologische glastuinbouw liggen is het vooral noodzakelijk voor alle actoren om te komen tot een gezamenlijk ketenbeheer. Interesseren van nieuwe telers, aangeven vragen onderzoek etc. Omschakel en teeltbegeleiding

8 Vollegrondsgroententeelt

8.1 Inleiding

De vollegrondsgroenteteelt komt voor op gespecialiseerde groenteteelt- en of akkerbouwbedrijven. De biologische groenteteeltbedrijven zijn in bijna alle gevallen ontstaan uit nieuw gestarte ondernemingen die vanuit een klein areaal (hoge grondprijzen) een bedrijf willen opbouwen. Hierdoor is de teelt vaak intensief.

De marktvaart naar biologische groenten is op dit moment enorm groot, ook in het buitenland. Op dit moment is de vraag naar biologische groenten groter dan het aanbod. Producten als winterpeen worden uit het buitenland geïmporteerd omdat in Nederland niet voldoende geproduceerd wordt. Wanneer niet snel meer tuinders omschakelen zal de Nederlandse exportpositie verloren gaan aan de binnenlandse marktvaart.

Verder dreigt het evenwicht in het groentepakket verloren te gaan omdat fijne teelten minder worden opgepakt dan de akkerbouwmatige teelten.

8.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Er kunnen in Nederland veel meer biologische groenten geteeld worden dan nu het geval is. Akkerbouwers en groentetelers die al een divers productenpakket leveren kunnen relatief het eenvoudigst omschakelen. Voor de telers van fijne groenten is omschakeling een grote stap, deze groep moet extra gestimuleerd worden wil men in de toekomst over voldoende productie te beschikken.

De onkruidproblematiek en de wissellende afzetmarkt vormen de grootste drempels voor omschakeling. Op korte termijn kan de beschikbaarheid van (goedkoop) personeel worden verbeterd. Op de lange termijn is het nodig de arbeidsbehoefte in de biologische akkerbouw terug te dringen door bijvoorbeeld onderzoek naar mechanische onkruidbestrijding (zie ook sector akkerbouw).

Om telers te motiveren om om te schakelen zal een duidelijke afzetstructuur aanwezig moeten zijn. Voor de vollegrondsgroenteteelt van het dagverse product is het noodzakelijk dat er een perfecte aansluiting is tussen vraag en aanbod. Ondanks de grote vraag hebben telers nu veel problemen met de afzet van hun producten. Dit geeft telers weinig vertrouwen. Gezamenlijk ketenbeheer inclusief kwaliteitszorg en logistiek kan de afzet verbeteren. Ook praktische stimulering bij omschakeling is gewenst. Voorlichting gericht op realistische relativering van belemmerende factoren en het benadrukken van de positieve kanten (bedrijfseconomisch, milieu, gezondheid, maatschappelijke waardering, contact met de consument en bodemkwaliteit) kan de animo om om te schakelen vergroten.

8.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Afzetstructuur

Voor het stimuleren van de sector biologische vollegrondsgroenteteelt is het belangrijk dat alle partijen samenwerken aan het uitbouwen en vormgeven van een gezamenlijke afzetstructuur.

Arbeidskosten

Op de korte termijn moet onderzocht worden of de personeelskosten voor biologische bedrijven gereduceerd kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door in het kader van vergroening van het fiscale stelsel te zoeken naar mogelijkheden. Verder valt te denken aan fiscale maatregelen zoals gedeeltelijke vrijstelling van de werkgeverspremie en/of subsidie op arbeid en/of verhoging van de belastingvrije voet voor de werkgevers.

Beschikbaarheid van arbeid

Op de korte termijn kunnen alternatieve methoden zoals het project Maatwerk² een oplossing bieden. Op de lange termijn is het echter gewenst dat de benodigde hoeveelheid arbeid in de biologische teelt wordt teruggedrongen. Onderzoek naar mechanische onkruidbestrijding kan een bijdrage leveren aan het terugdringen van het aantal uren handwerk.

Ziekten en plagen

Onderzoek voortzetten naar mogelijkheden voor onkruidbestrijding zonder gebruik te maken van bestrijdingsmiddelen. Hierbij moet ook worden ingezet op de veredeling van resistente gewassen.

Algemeen

Een samenwerkingsverband tussen LNV, marktpartijen en biologische vollegrondsgroentetelers op het gebied van voorlichting (o.a. het uitdragen van onderzoeksresultaten), goede informatievoorziening, begeleiding (vergroten van de teeltkennis), belangenbehartiging en het opzetten van een gezamenlijke ketenstructuur potentiële omschakelaars werven (voortzetten van het BIOM project). Extra aandacht voor de problemen voor fijne teelten is gewenst.

² Nieuwe aanpak om boeren te begeleiden bij de ontwikkeling van het bedrijf met onkruidbestrijding als belangrijk onderdeel, ontwikkeld door Louis Bolk Instituut. Zie verslag begeleidingscommissie van project Maatwerk, 2-12-1997.

9 Biologische melkveehouderij

9.1 Inleiding

Bij de omschakeling naar een biologische bedrijfsvoering van melkveehouders spelen diverse motivaties een rol. Behalve economische gronden zijn duurzaamheid en goed rentmeesterschap belangrijke redenen. Het economisch perspectief voor de biologische melkveehouderij is op dit moment erg gunstig alhoewel het in Nederland in vergelijking tot het buitenland vanwege de hoge grondprijzen moeilijker is een economisch rendabele bedrijfsvoering te hebben.

Van de huidige 1000 biologische landbouwbedrijven zijn er ongeveer 250 melkveebedrijven. Net als in andere landen groeit de biologische zuivelsector het snelst. Het aantal consumenten, het totale volume en de bestedingen van biologische zuivel zijn sterk opgelopen in de afgelopen 4 kwartalen (Eko-monitor, 1999). Met de introductie van biologische dagverse melk in de supermarkt en de opening van een zuivelfabriek voor uitsluitend de verwerking van biologische melk, zal het volume verder toenemen.

Wat de toekomst betreft is men vooral erg onzeker over de prijsvorming. Nu krijgt men tien cent per liter of meer boven de gangbare melkprijs. De vraag is welke prijs de melk in de nabije toekomst zal opbrengen, en of een koppeling van de gangbare en biologische melk dan wel gewenst is.

9.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Hoewel omschakelen naar biologisch melkveehouderij aanvankelijk nogal wat consequenties heeft voor de bedrijfsvoering zijn deze niet onoverkomelijk. Over het algemeen voldoet de huisvesting na kleine aanpassingen aan de normen voor biologische melkveehouderij. Hiervoor zijn dus geen grote investeringen noodzakelijk. Het is ook niet de verwachting dat de toekomstige EU-regelgeving (170 kg N/ha, groepstallen en richtlijnen voor biologisch voer) problemen voor de bedrijfsvoering zullen opleveren, wel zal de kostprijs van biologische melk hoger komen te liggen. Het bedrijfseconomisch plaatje ziet er ook positief uit, bedrijfsvergelijkingen uitgevoerd door het Landbouw Economisch Instituut (LEI) laten zien dat de resultaten van biologische melkveebedrijven gunstig zijn in vergelijking tot gangbare melkveebedrijven. Vanuit de sector is er voldoende belangstelling om om te schakelen (Agro Eco-monitor).

Nu de melkveehouders in grote getale zijn omgeschakeld is het noodzakelijk om aandacht te besteden aan productinnovatie. Dit om te voorkomen dat de markt van biologische melk verzadigd. Door nieuwe biologische melkproducten op de markt te introduceren zal de vraag toenemen.

Biologisch kalfsvlees kan op dit moment binnen de biologische keten niet vermarkt worden, dat betekent dat biologische stierkalfjes alleen in het gangbare circuit tegen een gangbare prijs afgezet kunnen worden. Er kan gezocht worden naar mogelijkheden om de stierkalfjes tegen meerprijs te vermarkten.

Graslandbeheer en bemesting verdienen de aandacht in onderzoek. Er liggen hier mogelijkheden om de productie op biologische bedrijven te verhogen. Onkruidbeheersing kost nog veel arbeidstijd.

Er zijn relatief weinig problemen met de diergezondheid. Onderzoek naar het voorkomen van Mastitis is zowel voor biologische als gangbare melkveehouders gewenst.

9.3 De aandachtsvelden voor LNV en andere actoren

Productinnovatie

Biologische zuivel heeft zijn plek op de schappen in de supermarkt voorgoed ingenomen. Productinnovatie is gewenst zodat de marktvraag en het groeiende aanbod in de toekomst gelijke

tred houden. Het bedrijfsleven en de melkveehouders moeten samen werken aan de introductie van "nieuwe" biologische melkproducten op de markt.

Diergezondheid

Onderzoek op proefstations en op de bedrijven in samenwerking met dierenartsenorganisatie moet de problemen met Mastitis en lopende melkziekte te beperken.

10 Biologische Pluimveehouderij

10.1 Inleiding

Er zijn 49 biologische pluimveehouders met in totaal 120.629 kippen (CBS). Er wordt door het CBS geen onderscheid gemaakt tussen vleeskuikens en leghennen. Deze paragraaf maakt wel onderscheid tussen de biologische vleeskuikens en biologische leghennen. Daar de knelpunten van deze beide sectoren van elkaar verschillen.

10.2 Biologische legpluimveehouderij

10.2.1 Inleiding

Het aantal biologische legbedrijven met meer dan 100 dieren bedraagt 28 met ongeveer 79.000 dieren (Pluimveehouderij nr. 33, 1999). Als ook kleinere bedrijven worden meegeteld gaat het om 40 á 50 bedrijven, met nog geen 100.000 dieren totaal, de omvang van één grote legbatterijstal. Op nationale schaal bedraagt het aandeel in de totale legsector nog geen 0,3%. Ondanks dat dit (in vergelijking met de andere biologische sectoren) een laag percentage is, is er wel sprake van een gestage aanwas waarbij er steeds meer grotere bedrijven (meer dan 3000 dieren) omschakelen. Opmerkelijk is dat in deze sector niet alleen regelmatig nieuwe bedrijven bijkomen maar dat er ook regelmatig bedrijven stoppen. Wat de redenen voor het stoppen zijn is niet precies bekend. Wellicht houdt het verband met de hoge prijs voor biologische eieren en een bedrijfsvoering die moeilijker is dan men op het eerste gezicht denkt (problemen met hoge uitval door kannibalisme).

10.2.2 Knelpunten oplossen en kansen benutten

Voordat er een doorbraak kan komen van biologische legpluimveehouderij is het noodzakelijk om oplossingen vinden voor het optreden van kannibalisme. Snavel branden is niet toegestaan in de biologische pluimveehouderij, hierdoor komt kannibalisme veelvuldig voor (soms uitval tot ver boven de 10%). Voor je de biologische legpluimveehouderij kan promoten als diervriendelijk moet dit probleem worden opgelost. Onderzoek naar rassenkeus, huisvesting en afleiding kunnen bijdragen aan een oplossing. Ook verbetering van de uitloop waarbij de zogenaamde Wintergarten, volgens Duits voorbeeld, kan de gezondheid van de dieren verbeteren. Er loopt momenteel een project "gesnavelde kippen" die de problematiek van verenpikkerij en het kannibalisme aanpakt door op pluimveebedrijven intensief de verschillende aspecten van de bedrijfsvoering tegen het licht te houden.

Als men in staat is een biologisch bedrijfsvoering te ontwikkelen waarbij het dierwelzijn aanzienlijk is verbeterd kan men inzetten op vergroten van het marktaandeel. Om de marktvraag verder te vergroten is het belangrijk de consumentprijs dicht bij de kostprijs te laten komen; de hogere marge van supermarkten op biologisch eieren remt een verdere ontwikkeling in de vraag af.

Voorlichting over bedrijfseconomische perspectieven kan de omschakeling sterk bevorderen. DLV kan (in opdracht van LNV) een voorlichtingsproject hierover uitvoeren. Bovendien maakt de toenemende problematiek van dalende eierprijzen binnen de gangbare bedrijfssystemen omschakeling naar biologisch steeds aantrekkelijker.

Over het algemeen geldt dat het biologisch product een positief imago heeft. Omdat het beeld dat de consument heeft van een product grote invloed heeft op het koopgedrag (en daarmee op de productiewijze) is het van belang te onderzoeken of dit positieve imago terecht is en zo ja, om dit uit te dragen. Behalve de afzetkant van de eieren verdient ook de aanvoerkant van biologisch mengvoer aandacht. Indien het aanbod aan biologisch mengvoer te klein is, is het niet mogelijk om volgens de Skal-normen te produceren.

10.2.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Dierenwelzijn

Ondersteuning verlenen bij het opzetten en voortzetten van onderzoek naar diergezondheid, gericht op bijvoorbeeld kannibalisme (zie project gesnauwde kippen).

Markt

Supermarkten kunnen de verkoop van biologische eieren bevorderen door de marge op het biologisch product gelijk te stellen aan de marge op het gangbare product.

Consumentenvoorlichting

Onderzoek naar het positieve imago moet inzicht geven in voedsel- en productveiligheid en gezondheid van het biologisch product. Hier ligt een taak voor LNV (IKC-L). Het uitdragen van de positieve resultaten (waarbij ook productiewijze, milieuaspecten en andere factoren betrokken dienen te worden) ligt op het terrein van het bedrijfsleven, Biologica en de supermarkten.

10.3 Vleeskuikenhouderij

10.3.1 Inleiding

De biologische vleeskuiken sector groeit slechts heel langzaam. Voor de meeste vleeskuikenhouders is de biologische tak van hun bedrijf een nevenactiviteit. Het is een niche markt die inspringt op de vraag van de markt.

10.3.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Pluimveehouders zijn geïnteresseerd in de biologische vleeskuikenhouderij. Technisch gezien zijn er weinig problemen. Alleen de Minas boekhouding en ammoniak regelgeving geven problemen bij het omschakelen. De belangrijkste rem op de groei van het aantal biologische bedrijven is, ondanks dat er vraag is van de consument, het vermarkten van het product. Dit komt voornamelijk door de kleinschaligheid van deze sector. Er is geen marktstructuur en continue beleving van de markt is moeilijk. Verder is er ook de vraag of in de toekomst een groter deel van de consumenten bereid is de hoge prijs van biologisch kippenvlees te betalen. Het grote prijsverschil tussen biologische en gangbare vleeskuikens is onder andere toe te schrijven aan de normen voor biologische bedrijfsvoering en het duurdere biologische veevoer heeft. Over het algemeen kan de biologische vleeskuikenhouderij goed uit de voeten met de Skal-regels. Eén van de Skal-regels die echter een probleem vormt voor het houden van biologische vleeskuikens is de slachtleeftijd. De minimum leeftijd waarop de dieren geslacht mogen worden is volgens de nieuwe EU-wetgeving 81 dagen. (Bij een gangbare bedrijfsvoering worden vleeskuikens na 35 tot 48 geslacht.) Ondanks dat binnen de biologische bedrijfsvoering gekozen wordt voor traag groeiende rassen is het slecht gewicht van ca. 1,75 kilo te hoog. De dieren worden namelijk in zijn geheel verkocht, wat voor veel consumenten mede vanwege de hoge kiloprijs niet aantrekkelijk is. Het afleveren van de vleeskuikens met een lager eindgewicht is interessanter en zal de afzet ten goede komen. Een andere oplossing is het vinden van een uitsnijder die de biologische vleeskuiken wil opsnijden en een marktpartij die deze delen wil vermarkten. Het is belangrijk dat de gehele vleeskuiken vierkant vermarkt wordt. Zodat het tot en met het slachtafval biologische meerprijs opbrengt.

10.3.3 De aandachtsvelden voor LNV en andere actoren

Marktstructuur

Stimuleren en faciliteren van de afzet, structuur waarborgen waarlangs verkoop plaats vindt. Het is belangrijk voor deze sector om een marktstructuur op te zetten. Voorlichting te geven aan de consumenten over de waarde van de meerprijs, beschikbaarheid van het product in de grote supermarkten verbeteren en de verkoop van de kippen in delen zal noodzakelijk zijn voor een groei van het aantal biologische pluimveehouders.

Regelgeving

Oplossingen vinden voor de problemen bij uitvoering van Minas en de ammoniakregelgeving.

Dierenwelzijn

Veterinair onderzoek op het gebied van effect uitloop op ziekten.

11 Varkenshouderij

11.1 Inleiding

De varkenshouderij is in de biologische landbouw een kleine tak. In 1998 produceerden 35 bedrijven 20.000 biologisch gehouden varkens. De vraag naar biologisch varkensvlees is groter dan het aanbod. In de motie Vos heeft de Tweede Kamer zich uitgesproken tot stimulering van de biologische varkenshouderij in Nederland. Dit was voor de Stichting Natuur en Milieu, Platform Biologica en de Rabobank aanleiding om het convenant biologische varkenshouderij op te stellen. Doel is om in 2006 de biologische varkenshouderij te ontwikkelen naar 5% (= 470 000 varkens) van de jaarproductie.

De investeringen in biologische bedrijven zijn sterk verschillend van omvang. Veel biologische varkensbedrijven zijn klein van omvang en zijn gesitueerd in stallen die grotendeels of geheel zijn afgeschreven. De laatste jaren zijn er ook grotere bedrijven omgeschakeld of in omschakeling naar biologische varkenshouderij.

De Groene Weg is een belangrijke partij voor de biologische varkenshouderij, zij koopt de biologische varkens in (contractueel).

11.2 Kansen benutten en knelpunten oplossen

Er is een groot maatschappelijk draagvlak voor biologische varkenshouderij. De vraag naar biologisch vlees is groter dan het aanbod. Supermarktketens als Konmar, Dekamarkt en Albert Heijn willen biologisch vlees aanbieden, wat betekent dat het volume snel kan groeien. De biologische varkenshouderij kampt nu nog met de problemen van kleinschalige productie. Er is op dit moment geen continue beleving van uniforme varkens aan de markt. Vraag en aanbod zijn slecht op elkaar afgestemd. Het convenant biologische varkenshouderij en meerjarige afspraken kunnen de boer de zekerheid geven dat zijn investeringen voor de omschakeling rendabel zijn wat betekent dat meer en ook grotere bedrijven kunnen omschakelen. Per 1 november 1999 is er een ketenmanager die de acties die zijn opgenomen in het convenant biologische varkenshouderij staan beschreven oppakt.

De EU-verordening van de dierlijke productie stelt ruimere uitlopen voor biologische varkens verplicht. Dit betekent voor hogere productiekosten en voor sommige varkenshouders extra investeringen in de stallen. De hoge investeringen voor het aanpassen van de stallen worden niet vergoed door de omschakelpremie. De biologische akkerbouw mag mest gebruiken van de reguliere veehouderij voor de biologische landbouw. Biologische mest moet hierdoor concurreren met reguliere mest. Dit betekent dat mest voor de biologische varkenshouderij een kostenpost is in plaats van een inkomstenbron.

Door de huidige omvang van de biologische varkenshouderij is er slechts beperkt kennis aanwezig over biologische bedrijfsvoering. Onderzoek gericht op de mogelijkheden voor mechanisering en automatisering voor de biologische varkenshouderij kan een belangrijke stimulans zijn tot snelle professionalisering van deze sector.

De productie van biologische veevoeders zal een gelijke ontwikkeling moeten doormaken als de groei van de biologische veehouderij. Een geleidelijke groei zal de markt zelf wel kunnen regelen. Er zijn echter grote twijfels of de akkerbouw voldoende voer kan leveren voor 470.000 biologische varkens in 2005.

11.3 De aandachtspunten voor LNV en andere actoren

Convenant biologisch varkenshouderij

Ondersteuning van het convenant biologische varkenshouderij (financieel en kennis)

Verbeteren van het varkenshouderijsysteem

Aansturing van onderzoek automatisering en mechanisering biologische varkenshouderij

Regelgeving

Het vergemakkelijken van de realisering van een nieuwe of aangepaste bedrijfsvoering onder de reconstructiewet

Investing

Voor omschakelende varkenshouders mogelijkheden zoeken voor financiering van het aanpassen van hun stallen.

BIJLAGE 1 Akkerbouw

Knelpunten voor de akkerbouw

Zijn akkerbouwers bereid om biologisch te gaan telen?

De bereidheid van akkerbouwers om biologisch te gaan telen is niet groot. Slechts 1.6% van de gangbare akkerbouwers heeft de intentie om binnen vijf jaar om te schakelen naar biologische teelt. Drie belangrijke factoren spelen een rol bij het besluit om niet om te schakelen (Leferink en Adriaanse, 1998):

Teelttechnische nadelen: het niet mogen toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen en stikstofkunstmest met als gevolg schade door ziekten en plagen en de slechte beheersbaarheid van onkruid.

Bedrijfseconomische nadelen: hoge personeelskosten, wisselende kilogram opbrengsten, onzekere afzet en extra investeringen in mechanisatie.

Psychosociale nadelen: hoge werkdruk, het verrichten van veel zwaar lichamelijk en eentonig werk en het werken met tijdelijk personeel (en het werven van dit tijdelijk personeel).

Verder vinden telers dat ze over onvoldoende teeltkennis beschikken; zoals milieuvriendelijke teelttechnieken, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie.

Markt

Er is een snel groeiende vraag naar biologische akkerbouwproducten op de binnenlandse markt terwijl er slechts een langzame groei van het aanbod is. Hierdoor dreigt er een tekort te ontstaan. Nederland kan haar plaats op de exportmarkt verliezen als er niet een stijging van het aanbod komt.

Onkruidbestrijding

Onkruidbeheersing is een groot struikelblok voor biologische telers. De arbeidspiek in de periode van onkruidbestrijding is op een biologisch akkerbouwbedrijf veel hoger dan op een gangbaar bedrijf. Hierdoor moet tijdelijk personeel aangetrokken worden. Niet iedere teler vindt het werken met tijdelijk personeel aantrekkelijk. Bovendien is er een tekort aan tijdelijk personeel (parttime seizoensarbeid wordt niet aantrekkelijk gevonden).

Bemesting

De bemesting kan in een aantal gevallen nog beter worden afgestemd op de gewas- en milieueisen. Bij intensievere bouwplannen komt er teveel fosfaat mee uit de organische mest omdat men een hoog N-niveau wil waarborgen.

Kansen voor de akkerbouw

Zijn akkerbouwers bereid om biologisch te gaan telen?

De laatste jaren zijn er veel goede ondernemers omgeschakeld naar biologische productie. Hun vakmanschap heeft een positieve invloed op het beeld dat de gangbare telers hebben van de biologische bedrijfsvoering.

Economisch perspectief

Uit een analyse uitgevoerd door het LEI-DLO blijkt dat biologische bedrijven een hoger gezinsinkomen hebben dan gangbare bedrijven. Het voordelige verschil is de laatste jaren zelfs groter geworden (Langelaan, 1999).

Markt

De huidige snelle groei van de biologische melkveehouderij leidt tot een grotere vraag naar biologisch veevoer. In toekomst zal de vraag naar biologisch veevoer nog verder stijgen door de verhoging van het verplichte percentage biologische grondstoffen in krachtvoer (aanvulling van de EU- verordening voor dierlijke productie).

De consumenten zijn, o.a. door het goede imago van de biologische akkerbouwproducten, bereid een meerprijs te betalen.

Er is een grote en groeiende marktverraag op de binnenlandse en buitenlandse markt.

Kwaliteit producten

De kwaliteit van producten is goed.

Overige

In vergelijking met andere sectoren is er veel teelttechnisch onderzoek verricht. Ook is er relatief veel kennis beschikbaar doordat er op de ca 100 biologische bedrijven veel praktijkervaring is opgedaan.

BIJLAGE 2 Bloembollen en –knollen en bolbloementeel

Knelpunten voor de bloembollen en –knollen en bolbloementeel

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Er zijn telers geïnteresseerd in omschakelen naar de biologische teelt maar een groot struikelblok is de lage financiële vergoeding in de omschakelperiode.

De telers die denken aan omschakelen ondervinden een negatieve houding van gangbare collega's; er staan veel cynici klaar die beweren dat het zonder chemicaliën toch niet kan.

Markt

De meeste ziekten zijn soortafhankelijk dus rotatie met andere bollen is mogelijk. Voor de niet reizende telers is het echter een probleem dat de marktvraag naar bijvoorbeeld krokussen of muscari veel lager is dan de vraag naar tulpen.

De interesse van consumenten voor biologisch geteelde bollen is lager dan verwacht, aan de grote vraag vanuit gemeenten en supermarkten kan echter vaak nog niet worden voldaan. Een supermarkt vraagt snel 100 keer zoveel biologische bollen dan er totaal geproduceerd worden. Een bijkomend probleem voor de sector is de productiehoeveelheid van de vele verschillende soorten en kleuren.

De continuïteit van de levering kan moeilijk gegarandeerd worden door slechte kwaliteitsbeheersing, dit is voor de afnemers wel van belang.

Keten en verwerking

De bollen mogen niet gegast worden voor de opslag waardoor galmijt kan optreden. Dit geeft problemen met de houdbaarheid.

Regelgeving biologische productiewijze

De omschakelpremie van f 1.250,- per hectare jaar is te laag om de inkomstenderving in de omschakelperiode te dekken.

De toelatingsprocedure biologische gewasbeschermingsmiddelen is te duur en te tijdrovend om voor de producenten van deze middelen interessant te zijn voor een kleine markt.

Biologisch uitgangsmateriaal is moeilijk te verkrijgen: nu maken telers vaak gebruik van de ontheffingsmogelijkheid en gebruiken gangbaar uitgangsmateriaal.

Ziekten en plagen

Van de voorkomende ziekten is vuur de belangrijkste. Deze besmettelijke schimmelziekte is moeilijk te bestrijden zonder gebruik te maken van chemische hulpmiddelen. Deze middelen zijn niet toegestaan in de biologische teelt.

Biologische teelt van tulp en lelie is in de bollenstreek door de aanwezigheid van vuur niet mogelijk. Er zitten hiervoor teveel schimmelsporen in de grond.

Bemesting

Het gebruik van natuurcompost in plaats van stalmest vermindert het probleem van de fosfaatoverschotten (Minas). Dit product bevat echter onvoldoende stikstof. Het stikstoftekort kan worden aangevuld met bloedmeel of andere organische direct opneembare stikstof, maar deze meststoffen zijn duur. Stikstofhoudende preparaten die de groei in het voorjaar ondersteunen zijn niet toegelaten.

Overige

De KAVB en daardoor ook het LBO zijn terughoudend in de belangstelling voor de biologische teelt.

Reizende bollenteelt alleen mogelijk op huurland dat reeds op biologische wijze in gebruik is.

Kansen voor de bloembollen en – knollen en bolbloementeel

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Er zijn telers geïnteresseerd in omschakeling. Hun motivatie is de negatieve publiciteit over de gangbare bollenteelt of omdat ze minder afhankelijk van bestrijdingsmiddelen willen zijn. De reizende telers hebben als ze biologische grond huren geen problemen met de omschakelingstermijn. Ze kunnen direct hun producten als biologisch afzetten.

Markt

Er is vraag van gemeenten die 'ecologisch groenbeheer' als strategie hebben en er is ook vraag uit het buitenland.

Keten en verwerking

Er komt een centrale plaats voor de opslag en verwerking biologische bollen. Nu moeten bollen worden opgeslagen, verwerkt en verpakt bij individuele exporteurs die elk moeten investeren in een aparte lijn voor biologische productie.

BIJLAGE 3 Bloemisterij

Knelpunten voor de bloemisterij

Markt

De kleinschaligheid van de sector en de beperkte houdbaarheid van het product maken het vermarkten moeilijk. Er is wel veel vraag naar biologische bloemen maar het huidige assortiment is daar slecht op afgestemd. Biologische rozen en chrysanten ontbreken omdat deze bloemen gangbaar worden gestekt met stekpoeder, dit stekpoeder is niet toegestaan in de biologische teelt.

Regelgeving biologische productiewijze

De omschakelingspremie is voor vollegrondse- en kasbloemen hetzelfde, terwijl de risico's voor kastelers veel groter zijn. Door de huidige operationalisering van de regeling wordt de omschakeling in de glastuinbouw ontmoedigd (de omschakelpremie is heel laag in vergelijking tot de gedeelde inkomsten per hectare).

Om voor de omschakeling in aanmerking te komen, moet het bedrijf tenminste 8.000 m² groot zijn (minimumaanvraag f 10.000,-). Dit is in de glastuinbouw een groot bedrijf.

Er is op dit moment niet beschreven hoe vruchtwisseling zou moeten plaatsvinden. De Skal-controleurs interpreteren de situatie soms verschillend.

Ziekten en plagen

Bloemen worden niet meer veredeld op resistentie tegen ziekten en plagen maar op productieverhoging. Juist in de sierteelt waar de hele plant mooi moet zijn, is het belangrijk te weten welke cultivars minder ziekte gevoelig zijn. Door de enorme verscheidenheid aan gewassen moet de teler zelf uitvinden welke problemen er zijn en welke soorten goed passen in de vruchtwisseling.

Kwaliteit producten

Door de hoge kwaliteit zijn de biologische bloemen vaak te duur voor de Nederlandse markt.

Kansen voor de bloemisterij

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Er zijn telers die interesse hebben om biologisch te gaan telen

Markt

Er is een grote binnenlandse en buitenlandse marktvraag.

De telersvereniging Biosfeer is een inventarisatie aan het maken wat er momenteel geteeld wordt en wat de marktvraag is. Op basis van deze gegevens wil men gericht nieuwe telers benaderen om om te schakelen.

De bloemen worden afgezet bij gespecialiseerde winkels via een groothandel (de Schoof).

Kwaliteit producten

De veiling Aalsmeer heeft een test gedaan ten aanzien van de houdbaarheid. Biologische bloemen zijn langer houdbaar dan gangbare, substraat-geteelde bloemen.

Overige

Nederland is voorloper op het gebied van biologische bloemeteelt.

Sinds enkele jaren loopt er een onderzoek naar biologische teelt op het PBG, dat gefinancierd wordt door LNV.

BIJLAGE 4 Boomteelt

Knelpunten voor de boomteelt

Markt

De gangbare boomteelt heeft een groen imago ondanks dat er voor bepaalde producten veel gewasbeschermingsmiddelen gebruikt worden. Bovendien is het een niet-consumptieve bedrijfstak waardoor het argument van voedselveiligheid niet van belang is voor de consument. Er zal aandacht besteed moeten worden aan voorlichting van consumenten en promotie van de biologische producten.

Op dit moment is het aanbod te klein om geïnteresseerde grote afnemers direct te voorzien. Bij groenprojecten wordt vaak pas op het allerlaatst (soms 3-4 weken van tevoren) de bomen besteld. Tuincentra verkopen het biologische groen wel steeds vaker maar kwekers kunnen de gevraagde aantallen moeilijk leveren.

Het risico om op grote schaal een bepaald gewas op te zetten zonder afnamecontract is groot. Nieuwe omschakelaars maken zich bezorgd om de mogelijkheden op de markt. Door overschot op gangbare markt zijn de prijzen laag.

Regelgeving biologische productiewijze

Er zijn geen Europese richtlijnen voor biologische boomteelt. De Skal-richtlijnen die zijn opgesteld op basis van de algemene richtlijnen plantaardige productie zijn erg onduidelijk: duur van de omschakelperiode, kunnen gangbaar op gekweekte bomen na 3 jaar al biologisch genoemd worden, moet er aandacht besteed worden aan de ecologische infrastructuur van het bedrijf. Voor biologische boomteelt heeft Skal nog geen achterbangroep regelgeving ingesteld. De praktijk van certificering geeft verwarring onder geïnteresseerden én reeds biologisch werkende boomkwekers.

De NBvB (Nederlandse Bond van Boomtelers) geeft aan dat de omschakelingspremie voor boomkwekerijgewassen te laag is (gebaseerd op tuinbouw, éénjarige teelt).

Overheidsbeleid

De vraag vanuit de overheid (gemeente- landelijk) naar biologisch geteeld materiaal is gering. Er is geen koppeling aan bijvoorbeeld het subsidiebeleid.

Teelt techniek

Het stekken zonder Rhizopon betekent dat er nauwkeuriger gewerkt moet worden en dat er iets meer uitval is.

Het is van sommige soorten (rozenonderstammen, eiken) bijna onmogelijk om zaailingen op te kweken door de hoge meeldauw infectiedruk. Onderzoek is nodig om meeldauw resistente of tolerante rassen te ontwikkelen.

Onkruidbestrijding

De kosten en beschikbaarheid van extra arbeid voor de onkruidbestrijding zijn een probleem.

Ziekten en plagen

De sierwaarde van de bladhoudende sierheesters en coniferen is belangrijk. Op de gehele plant mogen geen plekken zitten. Dit betekent dat bladschimmels niet getolereerd kunnen worden. Een aantal gevoelige gewassen kan hierdoor niet biologisch geteeld worden. Wanneer deze uit het assortiment weggehaald worden is dat problematisch voor afnemers die een volledig assortiment willen.

Meeldauw is een groot probleem in bijvoorbeeld in roos en eik.

Overige

De afvoer van organische stof uit het bedrijfssysteem door de verkoop van bomen en planten met kluit is een specifiek boomteelt probleem. De biologische landbouw zoekt naar een alternatief voor turf in verband met de ongewenste rooibouw.

Kansen voor de boomteelt

Zijn kwekers bereid om biologisch te gaan telen?

Kwekers tonen belangstelling voor geïntegreerde of biologische teelt als middel om zich te onderscheiden op de markt.

De voorzitter van de Nederlandse Bond van Boomkwekers heeft een deel van zijn bedrijf omgeschakeld naar biologische teelt. Van dit initiatief gaat een voorbeeld functie uit.

Markt

Als gemeenten omschakelen naar ecologisch groenbeheer en als bos- en natuurbeherende organisaties besluiten om biologisch uitgangsmateriaal te gebruiken dan is er een enorme vraag. Bovendien is er een groeiende groep ecologische hoveniers en groeit de particuliere verkoop van kwekers.

De buitenlandse markt heeft interesse (An, 1998).

Er doen ongeveer 50 bedrijfjes mee aan het project de Groene Velde. Hiervan kan een voorbeeldfunctie uitgaan.

Regelgeving biologische productiewijze

In de volle grond worden veel gewassen voor twee jaar opgeplant en daarna verkocht of weer voor twee jaar opgeplant. Hierdoor is het in de omschakelperiode niet voor alle biologisch geteelde gewassen noodzakelijk deze als gangbaar af te zetten.

Overheidsbeleid

Staatsbosbeheer is de grootste binnenlandse afnemer van bos en haagplantsoen. Zij heeft als beleid de voorkeur voor biologisch materiaal. Als zij een meerjarige afname kunnen garanderen dan kan dat de biologische teelt van bos- en haagplantsoen stimuleren.

Een voorzichtige start is in 1999 gemaakt in het project 'Innovatie en stimulering biologische boomteelt Nederland'.

Kwaliteit producten

Afnemers ervaren dat biologische bomen beter aanslaan en minder vatbaar zijn voor ziekten o.a. door een groter en fijner vertakt wortelstelsel.

BIJLAGE 5 Champignonteelt

Knelpunten voor de champignonteelt

Markt

Het product is slechts beperkt houdbaar, dit vraagt om een goed ontwikkelde marktstructuur. Biologische telers zijn soms gedwongen een gedeelte als gangbaar te verkopen.

Er hebben zich een aantal groepje van telers gevormd die veelal in samenwerking met een "handelaar" min of meer gezamenlijk afzetten. Voor een vijftal telers is Albert Hein de belangrijkste vaste afnemer, een aantal nieuwe bedrijven (tweede helft 1999 overgeschakeld) mikt met name op afzetcontracten met Engelse supermarktketens.

Een constante beleving van de markt is belangrijk. Afhankelijkheid van één of slechts enkele grondstoffen leveranciers is daar min of meer mee in strijd. Bij problemen als gevolg van de compost of substraat treft dit vaak alle of een groot deel van de telers, met als gevolg een te klein aanbod en het niet kunnen nakomen van contracten.

Regelgeving biologische productiewijze

Per 1998 moet er biologisch stro in de compost verwerkt worden en binnen één of twee jaar moet ook de gebruikte mest en andere grondstoffen zoveel mogelijk van biologische oorsprong zijn.

Het eerste is gelukt, het tweede deel is moeilijk te realiseren.

Als de teler gebruik maakt van de overgangsregeling met gebruik van niet-biologische compost dan moet er een disclaimer op het etiket waardoor men vreest dat het product onverkoopbaar wordt. Hier wordt voor zover bekend geen gebruik van gemaakt.

Ziekten en plagen

Ten aanzien van de teelt zijn de verschillen met gangbaar niet zo groot, mits de compost vergelijkbaar is. Voor beide teeltwijzen is een goede bedrijfshygiëne zeer belangrijk. Desondanks zijn bepaalde ziekten en plagen niet volledig te voorkomen. Door het ontbreken van effectieve biologische gewasbeschermingsmethoden moeten biologische telers daarom "regelmatig" een teelt vroeger beëindigen waardoor men een deel van productie mist. Bij een goede compost blijft de productie daardoor naar schatting gemiddeld 10 á 20 % achter bij de gangbare teelt.

Vanwege de hoge infectiedruk in "concentratie gebieden" is het noodzakelijk dan wel een groot voordeel om geïsoleerd te liggen, dus ver weg van andere champignonbedrijven (Segberts, 1997).

Composteerbedrijven met een "SKAL-keurmerk"

Er zijn door de strenge regelgeving in Nederland geen biologische composteerders.

Overige

Tot op heden toont de belangenbehartiging voor de champignonssector, georganiseerd via de CNC, weinig interesse voor de biologische teelt. Recentelijk zijn wel een tweetal kleine telersverenigingen van biologische telers opgericht. Naast voordelen door betere afspraken rondom de afzet hoopt men daardoor de mogelijkheden voor subsidieaanvragen, innovatie en onderzoek beter te kunnen gaan benutten. Van een duidelijke sectorale belangenbehartiging voor de biologische paddenstoelensector kan nog niet gesproken worden.

Kansen voor de sector champignonteelt

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Er is een redelijke grote interesse onder gangbare telers om om te schakelen. Bij het CBH komen regelmatig vragen binnen met betrekking tot de biologische teelt.

Regelgeving

Er is geen omschakelperiode vanwege de teeltwijze, teeltbedrijven kunnen dus snel omschakelen.

Markt

Champignons passen goed in het groentepakket.

Net als bij het gangbare product is er een ontwikkeling gaande naar verbreding van het aanbod, naast gewone witte champignons ook bruine (kastanje) champignons, mini's, reuzen, Portabella's (grote, open bruine champignons), en een steeds breder aanbod van andere paddestoelen. Deze worden steeds vaker in een gemengde verpakking aangeboden. Hierdoor zijn er mogelijkheden om een extra meerwaarde voor het product te krijgen. Een constant aanbod is daarbij wel zeer belangrijk.

The Greenery wil graag champignons in het totale aanbod aan biologische groenten toevoegen. Men ziet kansen op de markt van Groot-Brittannië.

Concurrentie vanuit het buitenland is beperkt. Ook daar heeft men dezelfde problemen t.a.v. de grondstof voorziening, ziekten en plagen en een "slecht" georganiseerde afzet.

Ziekten en plagen

Er zijn relatief weinig problemen met ziekten en plagen. Alleen mollen vormen een probleem.

BIJLAGE 6 Fruitteelt

Knelpunten voor de fruitteelt

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

De teelttechnische en bedrijfseconomische risico's van biologische fruitteelt zijn zeer groot. Bovendien vinden de gangbare telers vinden dat de bomen op biologische bedrijven er niet mooi bij staan en dat de kwaliteit van het biologische fruit te wensen over laat. Het grote bedrijfsrisico en negatieve imago tempert de belangstelling van telers voor omschakeling.

In 1999 hadden alleen al uit Flevoland 15 fruittelers zich aangemeld voor de omschakelpremie, waarvan 5 heel serieus (gemiddeld 15-20 hectare). Er is er slechts 1 door de eerste loting gekomen. Omschakelen gaat niet zonder premie omdat de kosten veel te hoog zijn. De fruittelers die naast de omschakelingsregeling grepen zullen wachten met omschakelen tot er weer geld beschikbaar is.

Markt

Door de verhoogde omschakelpremie is het mogelijk dat er telers omschakelen die zich nog niet verzekerd hebben van afzet en onvoldoende de teelttechnieken overzien.

Telers in omschakeling kunnen direct gebruik maken van verkoop als 'in omschakeling' waardoor de omschakelingspremie hoog is. Dit leidt ertoe dat speculatieve telers tijdelijk omschakelen en de markt verstoren om vervolgens hun fruitbomen te rooien. Ze behouden dan de hoge fruitteelt premie (5 jaar) terwijl ze biologische groente of akkerbouwgewassen gaan verbouwen.

De huidige productie wordt vooral op de binnenlandse markt afgezet. Tot voor een paar jaar geleden kon het overschot worden geëxporteerd naar Duitsland. Door een groeiend areaal biologisch fruit in Duitsland, Noord Italië en Noord- en Zuid-Amerika is er concurrentie met deze landen ontstaan (Nieuwenhuize, 1997). Anderzijds proberen telers uit Zuid-Tirol en de Bodensee hun product in Nederland te verkopen (Nieuwenhuize, 1997).

In het westen van de USA zijn de productieomstandigheden zodanig dat alleen met behulp van feromonen, steriele mannetjes en zeep hoge opbrengsten van kwalitatief goede appels en peren worden gerealiseerd. Een deel van deze productie gaat naar Europa (Bloksma, 1996).

Het communiceren over biologisch fruit met de consument is lastig omdat bij meerjarige biologische teelten enige bestrijdingsmiddelen nodig zijn: zij het middelen die zo natuur- en mensvriendelijk mogelijk zijn. Terwijl de eenjarige teelten zo "onbespoten" mogelijk zijn. Voor klein fruit geldt dat de vermarkten moeilijk is door het geringe aanbod en beperkte houdbaarheid.

Regelgeving biologische productiewijze

In Nederland en in andere productiegebieden van biologische appels en peren binnen de EU is de afhankelijkheid van bestrijdingsmiddelen bij de teelt van appels en peren groot. In 'Brussel' wordt gediscussieerd of een aantal van deze middelen wel op de Europese lijst van toegestane gewasbeschermingsmiddelen moet blijven staan. Dit houdt in dat bij wegvallen van de middelen de productie in Nederland moeilijk wordt en ook niet door andere landen binnen de EU kan worden overgenomen.

Overheidsbeleid

De toelatingsprocedure voor gewasbeschermingsmiddelen voor biologische teelt duurt lang en wijkt af van andere landen. Sommige producten staan wel op de Europese lijst van toegestane middelen voor de biologische teelt maar zijn in Nederland niet toegelaten. Verder is er nog geen beslissing over toelatingsregels van "zachte middelen", bijv. via wet uitzonderingsbeschikking of plantversterkende middelen. Het voornemen om koper niet meer toe te laten voor de biologische fruitteelt is onoverkomelijk.

Slechts enkele van de telers die zich hadden aangemeld voor de RSBP kreeg subsidie toegekend. Toewijzing op lot en niet op kwaliteit is een discutabel.

Onkruidbestrijding

Onkruidvrij houden met mechanische apparatuur en hand is een arbeid rovende taak en goed resultaat is afhankelijk van droog weer.

Het onkruidprobleem speelt ook in het klein fruit. Onkruid in de haag is moeilijk te verwijderen. De oppervlakkige wortels van een aantal gewassen raken snel beschadigd.

Ziekten en plagen

Het grootste probleem in de biologische appel- en perenteelt is de beheersing van ziekten en plagen. Ziekten en plagen geven grote opbrengst verliezen en preventief spuiten en handmatig kanker verwijderen is zeer arbeidsintensief.

Schurftbestrijding is alleen mogelijk door het gebruik van zwavel en (beperkt) koper. De bezwaren van zwavel zijn dat ze ongunstig is voor de bladstand en een aantal natuurlijke vijanden.

Mest

Zowel voor appels en peren als voor klein fruit is er weinig bekend over bemestingsstrategieën. Door het toepassen van organische bemesting is het beschikbaar komen van stikstof op het juiste moment een probleem. Dit leidt tot problemen bij de vruchtzetting en de groei van de bomen.

Kwaliteit producten

In Nederland wordt alleen eerste en tweede klas appels en peren geproduceerd, dit wordt gemengd en als tweede klas verkocht. Er is dus geen eerste klas biologisch fruit te koop. Er treedt veel kwaliteitsverlies op in de keten van boom tot consument.

Milieu

Als zwavel door weersomstandigheden onvoldoende actief is tegen schurft wordt gespoten met koper (max. 3 kg/koper/ha/jaar). Koper accumuleert in de bodem. Uit recent onderzoek blijkt dat koper deels vervangbaar is door kalkzwavel maar dit moet nog worden toegelaten. De toelating van koper vervalt per 01-03-2000 omdat de toelatinghouder waarschijnlijk de benodigde dossiers niet kan of wil aanleveren voor verlenging.

Overige

Biologische fruitteelt is afhankelijk van bloem- of vruchtdunning met de hand. Dit is erg arbeidsintensief en kostprijsverhogend.

Selectie altijd gericht geweest op productie, kwaliteit, smaak en geur, deze wensen combineren met schurftresistentie kost minstens 15 jaar onderzoek. Elke toevoeging aan het veredelingsprogramma (kanker, vruchtzetting, verlaging bloeijaargevoeligheid, weerstand roze appelluis) duurt 15 jaar langer.

Biologische vruchtbomenteelt is mogelijk maar veel duurder en van mindere kwaliteit (m.n. risico introductie kanker via plantgoed) en moet van tevoren besteld worden. Vicious cirkel: geen vraag – geen verplichting – geen aanbod.

Voorlichting is versnipperd over elkaar beconcurrerende diensten.

Kansen voor de biologische fruitteelt

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Er zijn voldoende telers die om willen schakelen naar de biologische productiewijze. Men wil minder met chemicaliën werken en / of zoekt een alternatief voor de slechte marktpositie van de gangbare teelt.

Markt

Het is een consumptieve bedrijfstak waardoor het argument van voedselveiligheid van belang is voor de consument. Acties van de milieubeweging waarin gangbare aardbeien voor gifkoninkjes werden uitgemaakt geeft de sector biologisch fruit veel aandacht. Met name de aardbei heeft een grote potentiële markt.

Het past goed in het fruitpakket van Odin.

Er is een sterk toenemende vraag naar biologisch geteeld fruit. Ook voor verwerkte producten (jam, sappen en toetjes) is er een groeiemarkt.

De professionele fruittelerscoöperatie Prisma wil met het convenant biologisch fruit de binnenlandse markt vergroten door het aanbieden van grote hoeveelheden van goede kwaliteit aan de supermarkten.

Onkruidbestrijding

De apparatuur voor mechanische onkruidbestrijding is sterk verbeterd.

Ziekten en plagen

In de teelt van blauwe bessen komen weinig schadelijke ziekten en plagen voor en is omschakeling goed mogelijk.

Kwaliteit producten

De nieuwe omschakelaars zijn over het algemeen groter dan de gemiddeld biologische fruitteler nu en beschikken over moderne bewaringsmethoden. Na omschakeling kunnen zij grotere partijen uit moderne koelsystemen leveren.

Natuur en agrobiodiversiteit

Juist in de biologische fruitteelt is het belangrijk om de populatie natuurlijke vijanden zo hoog mogelijk te houden voor de beheersing van plagen. Dit kan door de aanleg en beheer van natuurlijke hagen, bloemrijke grasbermen en natuurlijke slootkanten. Dit biedt kansen voor natuurontwikkeling op het bedrijf en voor verhoging van de landschappelijke waarde van het gebied.

BIJLAGE 7 Groenten onder glas

Knelpunten voor groenten onder glas

Economisch perspectief

Op dit moment is het economisch perspectief gunstig maar men is bang dat de prijs onder druk komt te staan als het aanbod vergroot.

Markt

Om de afzet te vergroten is het noodzakelijk dat: het assortiment uitgebreid wordt, de producten jaar rond beschikbaar zijn, de prijs van de producten daalt en er meer informatie aan de consument wordt gegeven (als bijvoorbeeld een product niet leverbaar is de oorzaak bekend maken) (Lent, 1999)

De prijs van biologische kasteeltproducten is buiten het zomerseizoen erg hoog, waardoor de consument gemakkelijk omziet naar goedkoper.

Keten en verwerking

Door de geringe omvang van de productie zijn de logistieke kosten hoger waardoor de prijs voor consumenten extra wordt verhoogd (boven de hogere productiekosten).

Regelgeving biologische productiewijze

Een aantal biologische middelen worden op de Europese lijst toegestaan maar zijn in Nederland illegale middelen.

Overheidsbeleid

Een hectare gangbare kasteelt kan tot circa 1 miljoen gulden omzet leveren. Omschakeling naar biologisch teelt geeft in de omschakel jaren een enorme productieverlaging (minimaal 30%) terwijl de producten als gangbaar moeten worden afgezet in deze periode. De omschakelpremie staat in geen verhouding tot de inkomstenderving.

Om voor de omschakel in aanmerking te komen, moet het bedrijf tenminste 8.000 m² groot zijn (minimumaanvraag f 10.000,-). Dit is in de glastuinbouw een groot bedrijf.

Door de huidige operationalisering van de regeling wordt de omschakeling in de glastuinbouw ontmoedigd.

Onkruidbestrijding

Onkruidbestrijding vraagt of om veel arbeidsinzet of om hoge investeringen in mechanische onkruidbestrijding (als deze beschikbaar is).

Ziekten en plagen

Geringe kennis goede grondrassen. Veredeling zaadrassen gaat achterlopen vanwege nadruk op ggo in gangbare veredeling. De markt voor biologische rassen is vaak te klein om interessant te zijn voor veredelaars.

Schimmelziekten zijn een groot probleem, biologische bestrijding hiervan is nog op huis, tuin en keuken niveau. Onderzoek op het gebied van biologische bestrijding door natuurlijke vijanden van plagen (spint, slakken, miljoenpoten, wantsen en bepaalde luissoorten) is noodzakelijk.

Mest

De kennis over de toepassing van de verschillende soorten organische mest ontbreekt.

Het ontbreken van een lijst met meststoffen (merken) die een EKO keurmerk hebben. Voor de teler is het veel werk om iedere keer weer uit te zoeken en na te vragen wat er beschikbaar is op de markt.

Overige

Discussie over het gebruik van energie voor het stoken van de kassen. Is de biologische glastuinbouw wel voldoende milieuvriendelijk als de kasteelt meer energie kost dan producten in te vliegen uit het buitenland.

Kansen voor de sector groenten onder glas

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

Telers zijn geïnteresseerd maar willen meer zekerheid over de rentabiliteit.
De Greenery geeft voorlichtingsmateriaal uit voor telers die geïnteresseerd zijn.

Markt

De vraag naar groenten groeit, vooral door de afzetmogelijkheden aan supermarkten.

Ziekten en plagen

Er zijn veel ontwikkelingen op het gebied van biologische bestrijding.

Kwaliteit producten

Ten opzichte van het buitenland heeft het Nederlandse product een voorsprong wat betreft kwaliteit.

BIJLAGE 8 Vollegrondsgroenten

Knelpunten voor de vollegrondsgroenteteelt

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

De gangbare vollegrondsgroentetelers vinden de sterk wisselende kilogramopbrengsten, de grillige afzetmarkt, de hoge personeelskosten, de hoge mechanisatiekosten, de sterk fluctuerende inkomsten per jaar en de onzekerheid over het verkrijgen van financiële ondersteuning de belangrijkste aspecten die het minder aantrekkelijk maken om biologisch te gaan telen (Leferink, 1998).

Bovendien hebben telers zich vaak gespecialiseerd op één product en geïnvesteerd voor de gehele productielijn (bv prei-schoonmaakapparatuur). Biologische telers hebben vaak meer dan 5 verschillende gewassen waardoor een breder machinepakket nodig is. Als een gespecialiseerde gangbare teler omschakelt desinvesteert hij in zijn apparatuur.

Markt

Er heerst een zeer grote angst met betrekking tot de rentabiliteit: gaan de prijzen dalen als er meer telers omschakelen? Nieuwe omschakelaars zijn soms sterk vraag gestuurd en schakelen niet meer per bedrijf maar per gewas om (gehuurd land). Dit leidt tot een grote instabiliteit op het gebied van de prijsvorming met mogelijk negatieve gevolgen voor bestaande biologische bedrijven.

Onkruidbestrijding

Fijne zaaibedden, waar gemechaniseerde onkruidbestrijding niet mogelijk is, vragen om een hoge arbeidsinvestering. Enerzijds is het lastig om arbeiders te vinden (Vreugdenhil, 1999) en het werk goed te organiseren, anderzijds zijn de kosten voor het inhuren van arbeid hoog.

Ziekten en plagen

Zowel gangbare als biologische vollegrondsgroentetelers vinden dat, wanneer ze biologisch telen, ze veel kennis moeten hebben van (milieuvriendelijke) teelttechnieken (Leferink, 1998). Deze kennis over bijvoorbeeld biologische schimmel en onkruidbestrijding is vaak maar in beperkte mate aanwezig (An., 1998a)

Bemesting

Als je de organische bemesting richt op voldoende stikstof, dan breng je teveel fosfaat en kali op het land. Als je bemest volgens de fosfaatnormen dan zal je 80% van een gangbare productie kunnen halen qua bemesting. Dit probleem geldt alleen voor de intensievere biologische bedrijven.

De mineralisatie vanuit de organische stof komt te laat in het jaar op gang. Eventueel kun je een stikstoftekort aanvullen met bloedmeel of andere organische direct opneembare stikstof, maar die meststoffen zijn duur (vgl. 1 kg N in bloedmeel kost f 15,- tegenover f 1,25 in kunstmest). Biologische mest is nauwelijks beschikbaar. Nu mag mest uit extensieve sectoren van de gangbare veehouderij gebruikt worden.

Kansen voor de vollegrondsgroenteteelt

Zijn telers bereid om biologisch te gaan telen?

De gangbare boeren vinden dat er een licht stimulerende invloed is van de LTO en dat de rol van het Ministerie van LNV neutraal is (Leferink, 1998).

De gangbare vollegrondsgroentetelers vinden de biologische bedrijven over het algemeen tamelijk verzorgde bedrijven en beoordelen de biologische bedrijven die er de laatste 10 jaar bijgekomen zijn als tamelijk goede productiebedrijven. Hun beeld is te omschrijven als redelijk positief.

Markt

Grote vraag en goede prijs van biologisch geteelde groenten op de markt (Vreugdenhil, 1999, An., 1998b en Leegwater, 1998).

Kwaliteit

Wat kwaliteit betreft zijn weinig problemen te verwachten. De kwaliteit is de laatste jaren sterk verbeterd.

BIJLAGE 9 Biologische melkveehouderij

Knelpunten voor de sector melkveehouderij

Economisch perspectief

Het economisch perspectief op dit moment is gunstig. Wat betreft de toekomst is men echter erg onzeker, de melkveehouders zijn bang dat de meerprijs die betaald wordt voor biologische melk gaat zakken. In Denemarken is na een periode van groei en goede bedrijfseconomische resultaten voor biologische melkveehouders de prijs door over aanbod sterk gedaald.

Regelgeving biologische landbouw

De aanvulling voor dierlijke productie op de EU-verordening biologische landbouw betekent dat de melkveehouderij grondgebonden moet zijn (170 kg N/ha), een lager percentage gangbaar krachtvoer is toegestaan (het krachtvoer bestaat nu nog voor minimaal 60% uit biologische grondstoffen dit wordt 80%) en dat grupstallen niet meer zijn toegestaan. Deze verordening brengt hogere kosten met zich mee voor het produceren van biologische melk maar de verwachting is niet dat ze grote problemen oplevert voor de bedrijfsvoering. Naast biologisch ruwvoer kan krachtvoer tot een bepaalde limiet worden gevoerd.

Diergezondheid

Veehouders hebben het idee dat ze de gezondheid van de dieren niet op peil kunnen houden zonder antibiotica te gebruiken. Met name Mastitis is een probleem.

Overigen

Kalfsvlees wordt op dit moment binnen de biologische keten niet vermarkt. Biologische stierkalfjes moeten daarom tegen een gangbare prijs worden afgezet. Graslandbeheer en bemesting kunnen aanzienlijk worden verbeterd, wat betekent dat er een hogere productie kan worden gerealiseerd. Het onthoornen van de dieren is een omstreden maatregel. Met name biologisch-dynamische boeren zijn van mening dat horens een vitaal onderdeel vormen van het dier. Volgens andere is het juist een sociale maatregel die het dier zelf ook ten goede komt.

Kansen voor de sector melkveehouderij

Zijn melkveehouders bereid om melkvee biologisch te gaan houden?

Er zijn al 250 biologische melkveehouders en er zijn nog veel melkveehouders geïnteresseerd in omschakeling.

Het omschakelen voor een melkveehouder is in vergelijking tot andere sectoren relatief makkelijk. Doordat er al zoveel bedrijven zijn omgeschakeld is er relatief veel kennis aanwezig over de biologische productiewijze

Economisch perspectief

Uit een LEI-DLO onderzoek blijkt dat de resultaten van biologische melkhouders gunstig uitpakken in vergelijking tot hun gangbare collegae (Agro Eco Consultancy).

Markt

De biologische zuivel zit sterk in de lift. Zowel het aantal consumenten, als het totale volume en de bestedingen zijn sterk opgelopen in de afgelopen periode (Eko monitor, 1999).

Natuur en agrobiodiversiteit

Biologische melkveehouderij en natuur zijn goed te combineren. Of de natuur daadwerkelijk wordt ingepast is een bedrijfseconomische vraag, de grondprijzen zijn hoog en grond zal daarom alleen voor natuur worden gebruikt als de overheid daar een redelijke vergoeding voor overheeft. Functionele relaties met de natuur worden in de biologische bedrijfsvoering herkend en ook gewaardeerd.

Anders

Om verzekerd te blijven van een afzetmarkt is het belangrijk dat er geïnvesteerd wordt in productinnovatie

BIJLAGE 10 Pluimveehouderij

Legpluimvee

Knelpunten voor de sector legpluimveehouderij

Regelgeving biologische productiewijze

Enkele regels binnen de huidige wetgeving, zoals toegepast door Skal, vormen een probleem voor de biologische legpluimveehouderij. Wat met name praktische bezwaren oplevert in de verplichte uitloop en het niet preventief mogen toedienen van antibiotica. Verder leidt het niet mogen kappen van de snavels tot kannibalisme. (Zie diergezondheid en welzijn).

Keten verwerking

Een ander knelpunt is de beschikbaarheid van biologisch mengvoer. Het aanbod aan biologisch veevoer voor leghennen moet een gelijke groei vertonen als de toename van het aantal omgeschakelde bedrijven. De productie van biologische granen dreigt echter achter te blijven bij de groei in de pluimveehouderij.

Gezondheid en dierenwelzijn

Op dit terrein zijn er nog verschillende stappen te gaan. Ondanks dat de dieren in de stallen vrij kunnen rondlopen, uitloop hebben buiten, (beperkt) daglicht hebben in de stallen, zorgt met name kannibalisme er voor dat dierenwelzijn niet altijd positief scoort op biologische bedrijven. Op verschillende bedrijven is er sprake van een uitval die boven de 10% ligt, wat hoog is in vergelijking met legbatterijen of scharrelsystemen.

Volgens de Skal-regels mogen dieren niet preventief ingeënt worden; pas als zich echte problemen met de diergezondheid voordoen is behandeling toegestaan. In de eerste instantie zou het dan om homeopathische middelen gaan en pas in tweede instantie om allopatische middelen. Achterliggende theorie is dat de dieren door meer lichaamsbeweging, uitloop naar buiten en een andere samenstelling van het veevoer vitaler zijn en resistentie verbeterd. In de praktijk blijkt dit echter vaak niet het geval te zijn.

Door contact van de dieren met de mest (waar legbatterijen vrijwel geen spraken van is) is het besmettingsrisico met o.a. wormen veel groter. Ook blijkt op verschillende bedrijven sprake te zijn van besmetting met salmonella en campylobacter.

Mest

idem vleeskuikens

Milieu

Het enige milieuprobleem dat binnen de legpluimveehouderij een groter knelpunt vormt dan bij legbatterijen, is ammoniak. De emissiefactor voor een leghen uit een legbatterij bedraagt 35 g, terwijl dat 315 g is voor een biologische leghen. Dat maakt dat het ammoniakquotum op een biologisch bedrijf eerder is overschreden. Echter, het aantal dieren op een biologisch bedrijf is gebonden aan een maximum, 5 dieren per m² waarmee het totaal aantal dieren daalt na omschakeling en het ammoniakquotum niet wordt overschreden.

Overige

In vergelijking met andere houderijsystemen zijn biologische leghennen arbeidsintensiever. Voeren, het in de gaten houden van de gezondheid, eieren rapen (afhankelijk van stalsysteem), stro strooien en apart zetten van "aangepikte" kippen (en verwijderen van dode dieren) brengt meer arbeid met zich mee dan bij andere systemen.

Kansen voor de sector legpluimveehouderij

Zijn pluimveehouders bereid om legpluimvee biologisch te gaan houden?

Terwijl in het verleden met name sprake was van een kritische houding t.o.v. biologische bedrijven of bedrijven die gingen omschakelen, is die houding nu ten gunste veranderd. Enerzijds is dat toe te schrijven aan de verdere professionalisering van de sector, waardoor het "geitenwollen-sokken" imago vrijwel verdwenen is, anderzijds maken discussies over de toekomst

van de legbatterij in de EU, de mestafzet en de eierprijs het steeds interessanter om om te schakelen naar een biologische bedrijfsvoering.

Economisch perspectief

Het economisch perspectief voor biologische eieren is positief. De prijs die pluimveehouderij krijgen ligt op circa 23 cent 1^e soort en 15 cent 2^e soort per ei, terwijl dat in de gangbare sector tussen de 6 en 9 cent per ei ligt. Rekening houdend met duurder voer, een lagere bezettingsgraad en andere kostenposten, ligt het netto saldo van biologische eieren ruim boven dat van eieren afkomstig van legbatterijen. Ook de vraag neemt toe, zodat de perspectieven gunstig lijken. Daarnaast ligt de prijs voor de uitgelegde kippen f 0,75 per kilo hoger dan bij andere legkippen. Echter, of omschakeling inderdaad economisch rendabel is hangt af van diverse factoren zoals van de afschrijving van het stalsysteem. Bedrijfsresultaten worden niet alleen bepaald door gunstigste eierprijs.

Keten, verwerking en markt

Steeds meer supermarkten nemen biologisch eieren op in hun assortiment. Jammer is dat de marge die de supermarkten hebben voor biologische eieren véél hoger liggen dan bij eieren afkomstig van legbatterijen (25 versus 10 cent)

Natuur en agrobiodiversiteit

Met name in de biologische legpluimveehouderij is de raskeuze erg belangrijk. Een eigenschap die belangrijker is dan bij andere vormen van leghennenhouderij is de aard van het dier. Vanwege het niet mogen kappen van de snavels is het belangrijk een ras te hebben dat minder gevoelig voor stress en rustiger is; er zullen zich dan minder problemen met kannibalisme voordoen.

Vleeskuikenhoudery

Knelpunten voor de vleeskuikenhoudery

Economisch perspectief

Voor de meeste pluimveehouders is de biologische tak van hun bedrijf een nevenactiviteit. Het is een niche markt die inspringt op de marktvrage. De stelregel is dat een eenheid dieren even veel op moet brengen als een eenheid gangbare dieren.

Markt

De marktvrage voor biologische vleeskuikens is laag en groeit slechts heel langzaam. Door calamiteiten zoals onlangs het dioxineschandaal stijgt de vrage enorm snel; vaak is dit echter tijdelijk. Over het algemeen is de Nederlandse en buitenlandse consument niet bereid de benodigde meerprijs voor biologische vleeskuikens te betalen.

Keten verwerking

Door het totaal ontbreken van een ketenstructuur is het vierkant vermarkten van de biologische vleeskippen op dit moment niet mogelijk. Restproducten van de slacht, zoals kippenlever, worden verwerkt tot gangbaar eindproduct. Er is geen uitsnijderij voor biologische vleeskuikens waardoor de dieren nu alleen als hele kip worden verkocht.

Regelgeving biologische productiewijze

Over het algemeen kan de biologische vleeskuikenhoudery goed uit de voeten met de Skal-regels. Eén van de Skal-regels die echter een probleem vormt voor het houden van biologische vleeskuikens is de slachtleeftijd. De minimum leeftijd waarop de dieren geslacht mogen worden is 70 dagen, 10 weken. Volgens de nieuwe EU-wetgeving zelfs 81 dagen wordt. Bij een gangbare bedrijfsvoering worden vleeskuikens na 5 a 6 weken geslacht. Ondanks dat binnen de biologische bedrijfsvoering gekozen wordt voor traag groeiende rassen is het eindgewicht eigenlijk te hoog. Het eindgewicht van het levende dier bedraagt gemiddeld 2,4 kilo, ca. 1,75 kilo geslacht gewicht. De dieren worden in zijn geheel verkocht, wat voor veel consumenten mede vanwege de hoge kiloprijs niet aantrekkelijk is. Het afleveren van de vleeskuikens met een lager eindgewicht is interessanter en zal de afzet ten goede komen.

Mest

Het enige technische probleem dat zich bij een biologische vleeskuikenbedrijven voordoet is, vergelijkbaar met een gangbare bedrijfsvoering, de afzet van de mest. Onduidelijk is of de Minas boekhouding sluitend gemaakt kan worden. Ook de ammoniak is een probleem.

Diergezondheid

Veel pluimveehouders en dierenartsen spreken de angst uit voor het uitbreken en het niet onder controle krijgen van ziekten.

Vanwege het contact van de dieren met de mest zullen wel coccidiostatica toegediend moeten worden.

Overige

Het van groot belang de juiste rassen te kiezen. Volgens de Skal normen mogen vleeskuikens pas geslacht worden op een minimum leeftijd van 70 dagen. Daar een dier met een te hoog slachtgewicht moeilijk te verkopen is, is het belangrijk traag groeiende rassen te kiezen. Deze rassen zijn echter binnen Nederland nauwelijks beschikbaar.

Kansen voor de vleeskuikenhouderij

Zijn vleeskuikenhouders bereid om vleeskuikens biologisch te houden

Er zijn voldoende vleeskuiken producenten die om willen schakelen naar een biologische bedrijfsvoering. Omdat de vraag van de consumenten echter achterblijft bij het aanbod, zullen vleeskuiken producenten niet kunnen omschakelen tot zij zich verzekert hebben van een marktpositie.

Sociale aspecten van de dieren vormen binnen de vleeskuikenhouderij geen belemmering om om te schakelen. De dieren zien er levendig en gezond uit en de stallen tonen veel beter dan op gangbare bedrijven.

Diergezondheid

De diergezondheid en dierwelzijn van biologische vleeskuikens is duidelijk beter dan van hun gangbare soortgenoten. Dit is toe te schrijven aan verschillende factoren: een andere raskeuze, ander veevoer, een tragere groei, een groter leefoppervlak per dier en uitloop naar buiten.

Kwaliteit producten

De kwaliteit van de biologische vleeskuikens is zeer goed. Dit is behalve aan de productie ook aan de hygiënische wijze van slachten te danken. *Campylobacter* is wel in het product gevonden, maar de gehalten liggen op hetzelfde niveau als van de gangbare vleeskuikens.

BIJLAGE 11 Varkenshouderij

Knelpunten voor de sector varkenshouderij

Zijn varkenshouders bereid om varkens biologisch te gaan houden?

De biologische varkenshouderij is arbeidsintensiever dan de reguliere varkenshouderij. Met name het uitmesten, het instrooien met stro en het verstrekken van ruwvoer zijn extra arbeidsbelastingen. Voor grotere bedrijven is omschakeling daardoor moeilijker tenzij er veel geïnvesteerd wordt in aanpassing van de stallen.

Keten verwerking

De productie van biologisch varkensvlees is haalbaar met de hoge (gegarandeerde) prijs die de Groene Weg biedt. De Groene Weg accepteert slechts nieuwe varkenshouders als leverancier wanneer er zekerheid is dat de producten kunnen worden afgezet waardoor de kans op prijsdaling door overproductie gering is.

Doordat er slechts weinig biologische varkenshouders zijn en doordat deze niet goed georganiseerd zijn is er in Nederland geen continue beleving van de markt met uniforme dieren. Als de verkoop van biologisch varkensvlees beperkt blijft tot de goede delen, blijft de slachter met de minder courante delen zitten. Als het gehele varken (vierkant vermarkten) met EKO-keurmerk verhandeld wordt, kan aan de varkenshouders een betere prijs betaald worden.

Regelgeving biologische productiewijze

In de nieuwe EU-verordening is een aanmerkelijke vergroting van het leefoppervlakte voor varkens opgenomen. Bovendien moeten de varkenshouders voldoen aan de norm van 170 kg N/ha.

Overheidsbeleid

Ammoniak-emissie en stank wetgeving geven problemen bij het afgeven van vergunningen voor de uitloop van de varkens. Bij omschakeling moeten ammoniakrechten verworven worden. Het veevoerspoor in de Wet Herstructurering is niet haalbaar en dus 5% korting voor de biologische varkenshouderij

Techniek

Op de kleine afgeschreven bedrijven waar veel arbeid beschikbaar is, is de behoefte aan mechanisering en automatisering minder urgent. Op de bedrijven met meer omvang speelt arbeidsbelasting een grotere rol. Er is weinig kennis beschikbaar over de mogelijkheden voor modernisering, mechanisering en automatisering op een biologisch varkenshouderij.

Diergezondheid

In de biologische varkenshouderij is preventief gebruik van diergeneesmiddelen niet toegestaan. De uitloop geeft vaak extra besmettingsgevaar voor de varkens. Dierenartsen zijn gewend aan gangbare bedrijfsvoering en daarbij passende behandeling van de varkens dit sluit vaak slecht aan bij de uitgangsideeën van de biologische bedrijfsvoering.

Mest

In de biologische landbouw is mest een nuttig en noodzakelijk product. De biologische akkerbouw mag echter nog steeds mest gebruiken van de reguliere veehouderij voor de biologische landbouw. Ten gevolge van deze ontheffing moet biologische mest concurreren met reguliere mest. Dit betekent dat mest voor de biologische varkenshouderij een kostenpost is in plaats van een verkoopbaar product.

Kansen voor de sector varkenshouderij

Zijn varkenshouders bereid om varkens biologisch te gaan houden?

Varkenshouders lijken steeds meer geïnteresseerd in de biologische varkenshouderij. Door de aanscherping van de welzijnregels is de scharrelvarkenshouderij nauwelijks nog onderscheidend van de reguliere varkenshouderij. Voor veel scharrelvarkenshouders is dit een reden om om te schakelen naar de biologische varkenshouderij.

Veel varkenshouders met middelgrote gezinsbedrijven zien steeds minder perspectief in de traditionele varkenshouderij en overwegen om om te schakelen naar een biologische bedrijfsvoering. De belangrijkste reden hiervoor zijn de lage opbrengstprijzen, de ingrijpende mestwetten, de regelgeving voor milieu en welzijn en de daaruit voortkomende kostenstijging.

Economisch perspectief

De kostprijs van biologisch varkensvlees is hoog. Extra kosten worden veroorzaakt door aankoop van duurder biologisch voer, hogere arbeidsbehoefte en de ruimere huisvesting. Ook kostprijsverhogend zijn het lagere niveau voor de technische resultaten en de beperkte mechanisering en automatisering. De gegarandeerde kilogram prijs die wordt geboden door de Groene Weg slagerij dekt deze meerkosten.

Het convenant biologische varkenshouderij en langjarige afspraken moeten de boer de zekerheid geven dat zijn investeringen voor de omschakeling rendabel zijn.

Markt

De vraag naar biologisch vlees is groter dan het aanbod. Nu supermarktketens als Konmar, Dekamarkt en Albert Heijn biologisch vlees aanbieden, neemt de vraag sterk toe. Consumenten koppelen de productie van biologisch varkensvlees aan veilige, milieuverantwoorde, gezonde, welzijnsvriendelijke en eerlijke productie. Biologische producten zijn duurder dan traditionele producten. Een deel van de consumenten is zich bewust van de kwaliteiten van biologische producten en is bereid de meerprijs te betalen.

Overheidsbeleid

In de fiscale sfeer stimuleert de overheid "groen beleggen" en investeren in biologische productie. Dit betekent dat bij investeringen de te betalen rente bij de bank ca. 1,2% lager is.

Milieu

Het ministerie van VROM heeft onlangs een rapport gepubliceerd over een vergelijking van milieubelasting van vlees. Uit de analyse blijkt dat de milieubelasting van de varkensvleesproductie met tenminste 65% kan worden gereduceerd, indien de productie volgens de richtlijnen van het EKO keurmerk plaatsvindt (Kuijer, 1999).

Overige

De veiligheid van biologisch geproduceerd varkensvlees is aanmerkelijk beter dan de gangbare variant. Resten van gewasbeschermingsmiddelen en groeiversterkers zijn afwezig, die van geneesmiddelen minimaal (Kuijer, 1999).

Literatuur

- Agro Eco Consultancy. Omschakelen naar de biologische melkveehouderij.
- An. 1998a, Meer research naar biologisch telen nodig? Agrarisch dagblad. 24-09-1998.
- An. 1998b, Greenery meer in biologische producten. Groenten en fruit. 13-11-1998.
- An. 1999b. Inventarisatie Kennisvragen Biologische landbouw. IKC-L, juni 1999.
- An., 1998 Belangstelling voor EKO-planten groeit langzaam; beperkt sortiment houdt doorbraak bij hoveniers tegen. In: Tuin en Landschap 7/5/1998
- An., 1998 Tekort biologische compost bedreigt EKO-teelt. In: Groenten en fruit, 5/6/1998 blz. 8
- An., 1999a. Visie biologische glastuinbouw. Ekoland nieuwsbrief 27, september 1999.
- Bergevoet, R. Wonderkind stuit op grenzen. Boerderij 84, 1999.
- Bloksma, J., 1996 Fruitteelt; Knelpunten in de ontwikkeling van de biologische fruitteelt. Louis Bolk Instituut.
- Bloksma, J., 1996. Groei Amerikaanse fruitexport verwacht. Ekoland 1 1996, blz. 30,31.
- Bloksma, J., LBI, Jansonius, 1998: Jaarverslag 1998 onderzoek biologische fruitteelt en jaarverslag werkgroep biologisch fruit.
- Brouwer, G., 1999. Biologische teelt en omschakelen een uitdaging voor vakmensen. In: Fruitteelt 10, 12 maart 1999, jaargang 89, blz 10-11.
- Brouwer, G., Bloksma, J., 1999 Teelthandleiding biologische fruitteelt. (DLV, LBI)
- CBS, 1997. Biologische landbouw, 1996. Kwartaalbericht Milieu (CBS) 97/4
- CBS, 1999. Biologische landbouw, 1998. Kwartaalbericht Milieu (CBS) 1999/3
- Eindverslag project "Natuurbeheer en bodemontwikkeling in biologische fruitteelt".
- Eko-monitor, 1999. De monitor voor trends en ontwikkelingen in de biologische landbouw en handel. Nummer 6 1999.
- EU - verordening Nr. 1804/1999 van de Raad van 19 juli 1999 met betrekking tot productie van biologische dierlijke producten.
- Intern rapport 32: Biologische landbouw versus gangbare landbouw. Berekening vergroening fiscale stelsel voor de Commissie Van der Vaart. Augustus 1997.
- Koopman, W, 1998 Harrie van den Elzen pioniert met biologisch-dynamisch fruit; Gruwelijk moeilijk maar gruwelijk boeiend. Ekoland: 1998: 7/8, blz 20-21
- Kuijjer, O.C.H., Wielenga, D.K. Een vergelijking van de milieubelasting van vlees en vleesalternatieven en de aantrekkelijkheid van de alternatieven voor consumenten, Ministerie VROM. nr. 1999/35
- Kwantitatieve Informatie Fruitteelt 1996/1997, 1996.
- Langelaan, I. en Jager, J., 1999. Biologisch boert beter. Agri-monitor, jaargang 5, nr 2, april 1999.
- Leegwater, A. Ecoproeven op proefstation voor bloemen en groente. Oogst. 23-10-1998.
- Leferink, J. & Adriaanse, M., 1998 Omschakelen: Beren en bergen; Onderzoek naar de redenen van akkerbouwers en vollegrondsgroententelers om niet om te schakelen naar biologische landbouw. IKC-L publicatie nr. 106
- Leferink, J. & Adriaanse, M., 1998 Omschakelen: Leferink, 1998; Onderzoek naar de redenen van akkerbouwers en vollegrondsgroententelers om niet om te schakelen naar biologische landbouw. IKC-L-publicatienr. 106
- Lent, M. en Welles, G. Verslag kennismarkt biologische glasgroente en bloemisterij. 3-03-1999.
- Nieuwenhuize, C., 1997. Afzetmogelijkheden voor biologisch fruit beperkt. Fruitteelt 29/30, blz. 20 t/m 21 18 juli 1997.
- Sebregts, F., 1997 Paddestoelen in omschakeling. DLV Paddestoelenteelt, Horst.
- Theunissen, J. 1996. Biologische landbouw en het IPO (Interne notitie IPO-DLO), blz. 1-2.
- Theunissen, J. 1996. Biologische landbouw en het IPO (Interne notitie IPO-DLO), blz 1-2.
- Theunissen, J., 1996 Biologische landbouw en het IPO. Interne notitie IPO-DLO
- Vakblad de Boomkwekerij 35 1999; Staatsbosbeheer geeft biologische bos- en haagplantsoen een kans. Augustus 1999
- Vreugdenhil, A., Biologisch telen geeft een prettig gevoel. Oogst. 14 mei 1999.

Geraadpleegde deskundigen

IKC-Landbouw

P.A.M. Besseling
P.W.M. van Ham
T.L.J. Janssen
C.J. Kloet
J. Leferink
L. Oprel
E.J.M. Regouin
J.H. Schollaart
R.H.M. Verhoeven
J.A.H.H. Voet
A. van der Wees
L.F.I. Westerlaken

Bloembollen-knollen en bolbloemen

T. van de Gulk (DLV) en J. Hoogeveen (ver. Biobol)

Bloemisterij

M. van Lent, I. Adriaanse (DLV) en P. Brombacher (DLV)

Boomteelt

F. Schennink (steunpunt biologische boomteelt) en A. Pronk (BPO)

Champignonsteelt

T. Sebrechts (teler), C. Sonbeek (teler), J. Moerdijk (Greenery), A. Peffer (Worldchamp), H. Heslen en S. van Gils (DLV)

Fruiteelt

J. Bloksma (Louis Bolk Instituut), R. Mantel (werkgroep biologische fruitteelt), H. Polij (afzetcoöperatie biologisch fruit), G. Brouwer (DLV) en J. Moerdijk (the Greenery International)

Glastuinbouw

I. Adriaans (DLV)

Melkveehouderij

W. Muller (bedrijfsleider Aver Heino)

Pluimveehouderij

H. Kempers

Varkenshouderij

H. Donkers (biologisch varkenshouder)

Veehouderij algemeen

P. de Ruyter (directeur de Groene Weg)

A. van Gorp, (biologische veevoeder producent)

Algemeen

S. Willems (Platform Biologica)

